

PDR

AİLE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIĞI DERGİSİ

THE JOURNAL OF FAMILY PSYCHOLOGICAL COUNSELING

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
Turkish Psychological Counseling and Guidance Association

ISSN: 2651-5490

AİLE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIĞI DERGİSİ
JOURNAL OF FAMILY COUNSELING

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayımıdır
Publication of Turkish Psychological Counseling and Guidance Association

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Adına Sahibi/Owner
Mesut YILDIRIM

Baş Editör/Editor-in-chief
Prof. Dr. Serap NAZLI

Editörler/Editors
Prof. Dr. İlhan
YALÇIN
Dr. Öğretim Üyesi
Semra KİYE

Ulusal ve Uluslararası Akademik Danışmanlar Kurulu
National and International Advisory Board

Dr. Samuel T. Gladding
Dr. Collie Wyatt Conoley
Dr. Turan Akbaş
Dr. Melek Kalkan
Dr. Asuman Bolkan
Dr. Tuğba Sarı
Dr. Zeynep Kızıl
Dr. Deniz Gülleroğlu

Teknik Düzenleme
Arş. Gör. Ecem ÇİÇEK

**Yayın İdare Merkezi Adres-Tel./Publication Management Center Address-
Phone**

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
Sağlık Mah. Süleyman Sırrı Cad. Sağlık İş Hanı No:21/18
Çankaya/ANKARA Tel: 0312 430 3674

Dergi web sayfası
<http://dergipark.gov.tr/kpdd>

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
Turkish Psychological Counseling and Guidance Association

EDİTÖRLERDEN

Açık Erişim

FROM EDITORS

Open Access

Değerli meslektaşlarımız ve okurlarımız,

Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergimizin dokuzuncu sayısını yayınlamanın mutluluğunu yaşıyoruz. Dergimize gösterdiğiniz ilgi ve özen, aile psikolojik danışmanlığına özgü bir derginin yayımlanma ihtiyacının doğru bir karar olduğunu göstermiştir.

Öncelikle bu sayıyla birlikte değişen yeni Editör Ekibi olarak, Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi'ne geçmiş sayılarda emek veren önceki Editör Ekibine çok teşekkür ederiz. Emekleriniz ve çabalarınız için sizlere minnettarız.

Bu sayıda **iki çalışmaya** yer verilmiştir. Bir olgu sunumu ve bir derleme çalışması okurlarımız ile paylaşılmıştır. İlk çalışmada, çok kültürlü perspektif ile temel sistemik kuramların (psikoanalitik aile terapisi, yapısal aile terapisi, stratejik aile terapisi, insancıl aile terapisi) aile yapısına bakışları ve temel kavramlarının ülkemizde nasıl ele alınabileceği Vavien filmi ile somutlaştırılmış ve olgu sunumu olarak ele alınmıştır. İkinci çalışma bir derleme çalışması olarak mesleki etik ilkeler bağlamında aile danışmanlarının daha etkin görüşmeler yapabilmesi için uygulayıcılara pratik öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Bu ana amaçtan hareketle aile danışmanlığı sürecindeki ayrıcalıklı zorluklara, aile danışmanlığı alanında çalışan uygulayıcılar için ortak etik görevler ve temel prensipler paylaşılmıştır.

Dergimizin bu sayısına çalışmalarını gönderen değerli yazarlara ve kıymetli zamanlarını bizlere ayıran hakemlere ne kadar teşekkür etssek azdır. Aile psikolojik danışmanlığı dergimizi birlikte yaşatacağımıza olan inancımız artmıştır.

Dergimizin ilerleyen sayılarında **olgu sunum** çalışmalarını artırmayı hedeflemekteyiz. Bu çalışmalar saha çalışanlarına fikir verecek, genç aile danışmanlarımızın mesleki gelişmelerine katkı sunacaktır. Hepimiz öğrencilik yıllarımızda ve mesleğimizin acemilik evrelerinde, kuramsal bilgilerimizi pratiğe dönüştürmede örnek çalışmalara ihtiyaç duyduk. Özellikle tecrübeli hocalarımızdan olgu sunum çalışmalarını bekliyoruz.

Dergimizin yeni sayısının alanımıza katkı getirmesi dileğiyle...

Baş Editör

Dr. Serap NAZLI

Editörler

Dr. İlhan YALÇIN ve Dr. Semra KİYE

Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi – 2022, 5(2)

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
Turkish Psychological Counseling and Guidance Association

İÇİNDEKİLER	Açık Erişim
TABLE of CONTENT	Open Access
Makaleler	Sayfa
Editörlerden	ii
Çok Kültürlü Aile Psikolojik Danışması Bağlamında Sistemik Kuramların Değerlendirilmesi: Vavien Filmi Analizi Evaluation of Systemic Theories in the Context of Multicultural Family Counseling: Analysis of Vavien Movie Serap NAZLI	1-34
Aile Danışmanlığında Etik: Ayrıcalıklı Zorluklar ve Etik İkilem Çözme Süreci Ethics in Family Counseling: Privileged Challenges and Ethical Dilemma Resolution Process Adem KANTAR, Hikmet Ezgi YILMAZ	35-59

Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi – 2022, 5(2)

Çok Kültürlü Aile Psikolojik Danışması Bağlamında Sistemik Kuramların Değerlendirilmesi: Vavien Filmi Analizi

Evaluation of Systemic Theories in the Context of Multicultural Family Counseling: Analysis of Vavien Movie

Prof. Dr. Serap NAZLI

Öz. Çalışmanın amacını, çok kültürlü perspektif ile temel sistemik kuramların (psikoanalitik aile terapisi, yapısal aile terapisi, stratejik aile terapisi, insancıl aile terapisi) aile yapısına bakışları ve temel kavramlarının ülkemizde nasıl ele alınabileceği Vavien filmi ile somutlaştırılarak ele almaktır. Çok kültürlü psikolojik danışma yaklaşımlarında temel alınan kuramların bireyci batı kültürünün değerlerini yansıtmakta olduğu, bu kuramların evrensel olarak kabul edilmesinin uygun olmadığı belirtilmektedir. Temel sistemik kuramlar kendi bakış açılarından işlevsel/işlevsel olmayan aile örüntülerini değerlendirmeye ilişkin bilgi sağlar. Ancak kuramlardan yararlanırken; kuramların hangi ülkenin kültürel değerlerinde, ne zaman, hangi ortamlarda ve kuramcılarının mesleki kimliklerinin dikkate alınması çok kültürlü bakış açısında son derece önemlidir. Vavien filmi analizi ile Orta Karadeniz-İç Anadolu bölgesinde yer alan Tokat ilinin kültürel değerlerini benimsemiş üç kişilik çekirdek ailenin sistemini değerlendirirken temel sistemik kuramlar kavramlarından nasıl yararlanılacağı okuyucu ile paylaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler. Kültüre duyarlılık, aile terapisi, sistem perspektifi.

Abstract.

The aim of the study is to discuss the perspectives of the multicultural perspective and basic systemic theories (psychoanalytic family therapy, structural family therapy, strategic family therapy, humanistic family therapy) on family structure and how their basic concepts can be handled in our country by analyzing the movie Vavien. It is stated that the theories based on multicultural counseling approaches reflect the values of individualist Western culture and that it is not appropriate to accept these theories as universal. Basic systemic theories provide information on assessing functional/dysfunctional family patterns from their point of view. However, while making use of these theories, from a multicultural point of view, it is extremely important that the cultural values of the countries, when and in which environments these theories were developed and the professional identities of the theorists should be taken into account. With the analysis of the Vavien film, it was shared with the reader how to benefit from the concepts of basic systemic theories while evaluating the system of the three-people nuclear family, which has adopted the cultural values of the city of Tokat, located in the Central Black Sea-Central Anatolia region.

Keywords. Cultural sensitivity, family therapy, systems perspective.

Serap NAZLI

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi,
PDR Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye
e-mail: serapnazli68@gmail.com

Geliş/Received: 03.12.2022

Kabul/Accepted: 21.12.2022

<https://doi.org/10.58434/apdad.1213967>

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
Turkish Psychological Counseling and Guidance Association

İnsanı insan yapan içinde bulunduğu ilişkilerdir (Bronfenbrenner, 2005) ve insan gelişimi kültürün içinde gerçekleşir (Kağıtçıbaşı, 2010) düşüncesi günümüzde genel kabul görmekte ve çok kültürlülük anlayışı gün geçtikçe daha fazla benimsenmektedir. Kağıtçıbaşı'nın (2010) '*geleneksel değerler ve öğrenilmiş kalıpların nesilden nesile aktarılması ..... kendisini oluşturan parçalar üzerinde etkiye sahip üst düzen*' olarak kültürü tanımlaması dikkate alındığında; kültürün insan ve aile davranış kalıplarını anlamlandırmadaki rolünün çok önemli olduğunu anlaşılmaktadır. Dolayısı ile insan ve aile davranışlarını anlamlandırmaya çabalayan ruh sağlığı hizmetlerinin kültüre odaklanması kaçınılmazdır. Ancak genel olarak ruh sağlığı profesyonellerinin, özel olarak da aileler ile çalışan psikolojik danışmanların odağına kültürel farkındalık ne yazık ki geçirmiştir.

Kağnıcı (2013), danışma sürecinin etkililiğinde danışan ile psikolojik danışman'ın kültürel özelliklerinin önemli bir değişken olduğunu vurgular. Diğer bir ifade ile, çok kültürlü psikolojik danışma perspektifinde hizmeti alan ve hizmeti sunanın nitelikleri göz önünde bulundurulmaktadır. Hizmeti alan aile açısından bakıldığında; Gladding (2015) ailelerin sosyal sınıf, etnisite, kültür ve toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim açısından farklılık gösterdiğini belirtir. Ginter, Roysircar ve Gerstein (2022) ise çok kültürlü aile danışması alan yazınında yaş, cinsiyet, etnik köken, doğum yeri, ırk, din, cinsel yönelim ve sosyoekonomik düzey gibi faktörleri kapsadığını belirtir.

Çok kültürlü danışma sürecinin bir diğer tarafında aile psikolojik danışmanı vardır ve onun nitelikleri (yetiştirdiği kültür, etnisite, din, cinsiyet, yaşı, cinsel yönelimi, önyargıları) ve yetkinlikleri (eğitimi, temel aldığı kuramlar, tecrübe, mesleki etik değerleri benimseme gibi) danışma sürecinin etkililiğinde oldukça önemli bir değişkendir. Bu çalışmada amaç hizmet sunan aile psikolojik danışmanlarının referans aldıkları aile terapisi kuramlarını, Türkiye'de yaşayan aileler ile çalışırken çok kültürlü perspektif ile nasıl ele alabilecekleri konusunda farkındalık kazandırmaktır.

Kuramlar ruh sağlığı profesyonellerinin temel kaynağı ve kılavuzudur. Ancak Corey (2008), pek çok kuramın *Avrupa-Amerikan kültürünün temel değerlerine* dayandığını ve bunların 'evrensel' olduğuna inanmanın tehlikeli olduğunu vurgular. Erdur-Baker (2007) ülkemizde yaygın kabul gören batı kültürü kaynaklı psikolojik danışma kuram ve uygulamalarının batılı kuramcıların kendi toplumlarının değer yargılarını ve düşünüş tarzlarını yansıttığını belirtir. Bektaş (2006) psikolojik danışma kuramlarının birçoğunun bireyselliğin vurguladığı ve bunun bir olgunluk göstergesi olarak algılandığını belirtir. Batı kaynaklı

kuramların incelenmesi ve Türkiye’de aileler ile çalışırken nelere dikkat edilmesi gerektiğinin vurgulanması aile psikolojik danışmanlığı alanında oldukça önemli bir konudur.

Aile terapisi alanında ilk kuramlar 1960-70’li yıllarda, Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) kültürel değerlerinde, çoğunlukla klinik ortamlarda ve psikiyatristler tarafından geliştirilmiş oldukları dikkate alınmalıdır. Temel sistemik kuramlar olarak da adlandırabileceğimiz bu kuramlar, aile sisteminin özellikleri ile işlevsel olan ve işlevsel olmayan yapısını değerlendirmeye ilişkin bilgi sağlar. Bu açıdan bakıldığında, temel sistemik kuramlar profesyonellerin aile sistemini değerlendirmesinde kılavuzluk yapar. Ancak kuramların hangi ülkede, hangi ortamlarda geliştirildiği ve kuramcılarının mesleki kimliklerinin ve mesleki yetkinliklerinin dikkate alınması da son derece önemlidir. Aile psikolojik danışmanlarının çok kültürlü perspektif ile temel kuramların aile sistemine bakışını gelişimsel, koruyucu-önleyici aile psikolojik danışmanlığı alanına aktarabilmesi, mesleki yetkinliğinin önemli bir göstergesidir (Nazlı, 2020).

Bektaş (2006) çok kültürlülüğün geniş tanımı dikkate alındığında bir ailede bile farklı kültürlerden söz etmenin mümkün olduğunu vurgulamaktadır. Aile gibi ailenin her üyesi de biriciktir, diğer bir ifade ile aile çok sesli bir orkestradır. Ancak ailenin hem biricik doğası hem de evrensellik özelliğinin olduğu dikkate alınmalıdır. Aile farklı kültürlerde tarihler boyunca var olmuş ve toplumların temeli olarak adlandırılmıştır (Kağıtçıbaşı, 2010). Diğer bir ifade ile aileler ile çalışırken *biriciklik ile evrensellik doğasının dengelenmesi* önemli bir husustur. Gladding (2015) kültürel çeşitlilik gösteren aileler ile çalışırken iki modelin kullanıldığını belirtir. Birincisi, kültüre özgü model olup farklı etnik grupların değerleri, inançları ve yönelimlerini vurgular. İkincisi, evrensel perspektif modelde ise var olan kuramların küçük değişimler yapmak sureti ile farklı kültürel gruplara uygulanabileceğini varsayar (s. 69).

Gladding (2015) kültürel farklılık gösteren ailelerde kullanılacak model bulmanın zor olduğunu vurgulamış ve bu konuda bazı öneriler sunmuştur (s. 68):

1. Ailenin yaşadığı problem *içsel* mi yoksa *dışsal* mı olduğu belirlenmeli; eğer problem içsel kaynaklı ise köklü kuramlar ve yöntemler, dışsal kaynaklı ise kültüre özgü yöntemler kullanılmalıdır.
2. Ailenin kültürlenme düzeyine bakılmalıdır. Yani aileler önemli ölçüde “Amerikanlaşmışlarsa” yine geniş yelpazeden kuramlar kullanılabilir.

3. Ailenin ruh sağlığı hizmetine ilişkin bilgisi sınırlı ve çözüm için aceleci ise davranışçı aile terapisi, çözüm odaklı ve yapısal aile terapisi gibi yol gösterici, eğitsel, kısa süreli yaklaşımlar seçilmelidir.
4. Ailenin problemlerini çözmek için neler denediklerine ve ne gibi tercihlerinin olduğuna bakılmalıdır.

Bu çalışmada çok kültürlü perspektif ile dört temel sistemik kuram (psikoanalitik aile terapisi, yapısal aile terapisi, stratejik aile terapisi ve insancıl aile terapisi) temel alınarak, aile psikolojik danışmanlarının hizmet sundukları ailelerin sistemlerini nasıl değerlendirecekleri Vavien filmi analizi ile somutlaştırılarak sunulmuştur. Vavien filminin ilk 30 dakikasının temel sistemik kuramlar ile analiz edildiği bu çalışmada; önce film kısaca özetlenmiş ardından dört temel sistemik kuram özetlenerek sorulabilecek sorular kutularda verilmiş ve çok kültürlülük perspektifi ile değerlendirilmiştir. Son olarak tartışma ve öneriler ile gelişimsel, koruyucu-önleyici aile psikolojik danışmanlığı alanının akademisyen ve saha çalışanlarına farkındalık kazandırılmıştır.

Vavien Filminin Özeti:

Bu çalışmada gerçek yaşam öyküsünden uyarlanarak senaryosu yazılan Vavien filminin ilk 30 dakikası analiz edilmiştir. Filmin tamamının değil sadece ilk 30 dakikasının aile dinamiklerini yeterince yansıttığı ve kültürel öğeleri gözleme şansını bulunduğu; diğer kısımlarında Celal'in eşini öldürmesi (aile içi şiddet) temasına kayması bu çalışmanın kapsamı dışında olması nedeni ile ele alınmamıştır.

Senaryosu Engin Günaydın tarafından yazılan ve 2009 yılında vizyona giren Vavien filmi, Tokat'ın Erbaa ilçesinde orta-alt orta gelir grubunda üç kişilik çekirdek ailenin öyküsünü ele almaktadır. Celal karakteri (Engin Günaydın) 40 yaşlarında, muhtemelen lise mezunu, abisi Cemal ile küçük elektrikçi dükkânında esnaflık yapmakta, evli ve bir çocuklu kişidir. Sevilay karakteri (Binnur Kaya) 35-40 yaşları arasında, ev hanımı, muhtemelen orta okul ya da lise mezunu, evli ve bir çocuklu kişidir. Çekirdek ailenin tek çocuğu 13-14 yaşlarında Mesut karakteri yer almaktadır. Filmde aile geleneksel yapıda; ekonomik ihtiyaçları baba ve ev işleri anne tarafından yapıldığı, ailenin reisinin erkekte olduğu, öfkeli ve suçlayıcı dili kullanan baba ile onu sakinleştirmeye çalışan anne, babasına karşı oğlunu korumaya çalışan ancak oğlunun neler yaptığını bilmeyen annenin öyküsü ele alınmaktadır.

Elektrik tesisatçısı olarak abisi ile çalışan Celal, Vavien bağlama tekniğini (bir lambayı iki farklı düğme ile açma-kapama) bilmemektedir. Celal küçük esnaf olarak çalıştığı elektrik işinde yeterince kazanamamakta ve mesleğindeki vasıfsızlığı başka arayışlar ile kapatmaya çabalamaktadır. Eşi Sevilay ile ilişkisinin doyumsuz olmadığı anlaşılan Celal, erkek arkadaşları ile gece alemlerinde yer almakta; pavyonda Sibel adında bir hayat kadını ile 5 dakikalık sohbet için ona yalvarmakta ve kısıtlı bütçesine rağmen ona borç vermektedir. Celal'in porno filmlere merakı vardır ve bu filmleri evde saklamaktadır. Ergen oğlunun bu filmleri bulduğunu ve izlediğini tesadüfen öğrenir; bu konuda oğlu ile ilgilenmek yerine her fırsatta onu azarlamakta ve suçlayıcı tarzda iletişim kurmaktadır. Celal aynı zamanda eşinin sakladığı paraları bulmuş, gizlice bu paraları ilişki kurmak istediği Sibel'e vermekte ve eşini öldürüp tüm paraya el koymayı planlamaktadır.

Sevilay ev hanımıdır ve bir partinin kadın kollarında huzur evi yapımı için destek vermektedir. Sevilay oğlu ve eşi ile sınırlı etkileşim kurmakta; fedakâr bir eş rolünde suçlayıcı dili baskın kullanan eşi Celal'i alttan almaktadır. Sevilay eşine hırka örmekte ancak renk seçimini yaparken Celal'in tercihlerini dikkate alamamaktadır. Almanya'da yaşayan babası Sevilay'a her ay düzenli para göndermektedir, ancak babası damadı Celal'e güvenmediği için bu parayı ondan gizlemesini istemektedir. Sevilay'ın gizlediği yüklü miktarda Euro vardır ve onu ne kendisi ne de ailesinin ihtiyaçları için harcayamamaktadır. Sevilay babası yüzünden bile olsa parayı eşinden saklamakta; dolayısı ile hem eşi ile bağlılığı azalmakta hem de ailesinin ekonomik ihtiyaçları için destek olmamaktadır. Sevilay'ın komşuları, samimi arkadaşı ve partinin kadın kollarında sosyal ilişkisi vardır ve bu yüzden eşi onu kısıtlamamaktadır. Sevilay eşi ile iletişim kurmaya çabalamakta, babasının gönderdiği yüklü bir miktar parayı gizlemekte ve gizlediği bu paranın kendi ölümüne neden olabileceğinin farkında değildir.

Mesut evde küçük işlerde destek olmakta, babası ile ilgili sahnelerde okul başarısının düşük olduğu anlaşılmaktadır. Mesut'un yaz tatilinde olduğu, buna rağmen ona küçük işler dışında sorumluluk verilmediği anlaşılmaktadır. Mesut babasının sakladığı porno filmleri izlemekte ve komşu kızı ile gizlice buluşup cinsel ilişki kurmaktadır.

Ailenin sosyal etkileşim kurduğu ortak arkadaşları sınırlıdır. Celal abisi ve erkek arkadaşları ile etkileşim kurmakta ve gece alemlerinde Sibel ile yakınlaşmaya çabalamaktadır. Sevilay'ın komşuları ve samimi olduğu, dertleşebildiği arkadaşı vardır; ayrıca bir partinin kadın kollarına gitmekte huzur evi yapımına aktif olarak destek vermektedir.

Psikoanalitik Aile Terapisi:

Psikoanalitik aile terapisi kuramı Freud'un görüşlerine dayandığı için aile üyelerinin çocukluk yıllarına, ebeveyn-çocuk ilişkisine önem verilmektedir. İnsanlar yaşamlarının ilk yıllarında aileleriyle *ortak yaşam* ilişkisi geliştirirler. Bu dönemi başarı ile tamamlayabilenler, tutarlı benlik algısı kazanırlar (Fenel ve Weinhold, 1989; Gladding, 2015). Freud'un kuramı bir kişilik gelişimi modeli ve psikoterapi yaklaşımı olarak kabul edilir ve bunu aile sistemine en iyi entegre edenlerden birisi Murray Bowen'dır. Bowen ailenin yapısına etki eden '*geçmiş transaksijonel kalıpları*' kendine özgü biçimde ele almış; aile terapileri literatürüne önemli kavramlar ve teknikler kazandırmıştır. Bowen'in görüşleri özetle aşağıda verilmiştir (Bowen, 1981; Fenel ve Weinhold, 1989; Gladding, 2015; Goldenberg ve Goldenberg, 1996; Martin, 1994; Prest ve Protinsky, 1993):

- İnsanın davranışlarını etkileyen ve birbirleri ile etkileşim içinde olan üç sistem (heyecansal sistem, duygusal sistem ve bilişsel/zihinsel sistem) vardır.
- Bowen'in kuramında sekiz temel kavram (benliğe farklılaşma, üçgen, çekirdek ailenin duygusal sistemi, aile yansıtma süreci, duygusal yoksunluk, kuşaklar arası aktarma süreci, kardeş konumu, toplumsal gerileme) vardır. Bu kavramlar içinde "benliğe farklılaşma, üçgen ve kuşaklar arası aktarım" ön plana çıkmaktadır.
- *Benliğe farklılaşma* ya da benliğe ayrışma olarak nitelendirilen kavram; bireyin kendi benliğini diğer aile üyelerinden ayırıştırabilmesi, gerektiğinde parçası olduğu aile sistemine karşı bir pozisyonda durabilmesi ve ailenin de bu farklılıklara izin vermesi sürecini ifade eder. Farklılaşmanın temelinde yatan düşünce, bireylerin mantıksal ve duygusal benliklerini dengeledikleri ve kendilerini diğerlerinden kaygısız biçimde ayırdıkları bir 'olgunluk düzeyine' ulaşmalarıdır.
- *Üçgen*, insan etkileşiminde en temel öğedir ve aile içinde stres düzeyi arttığında oluşur. Düşük düzeyde farklılaşmış bireylerde ve ailelerde üçgen daha fazladır. Üçgenler insanları bir arada tutar. İki kişi arasındaki duygusal denge ne zaman çok yoğun ya da çok mesafeli hale gelirse, bir üçüncü kişi veya nesne ortaya çıkıp dengeyi tekrar kurmak ve sisteme kararlılık (durağanlık) kazandırmak için devreye girebilir.
- *Kuşaklar arası aktarım*, bir önceki kuşakta var olan davranış örüntülerinin çocuklar aracılığı bir sonraki kuşağa aktarılması varsayımına

dayanmaktadır. Ailede iletişim kalıpları öğrenilmiştir ve kuşaktan kuşağa aktarılır. Aile sistemi homeostatiktir.

- Bowen sekiz temel kavramını aile sistemini değerlendirmek için kullanır ve bunun için genogram adını verdiği tekniği geliştirmiştir. Terapi sürecinde genogramlar, eve geri gidiş-eve dönüş, üçgeni bozma, bireyden bireye ilişkiler, benliğin farklılaşması ve soru sorma tekniklerini kullanarak aile üyelerinin (özellikle karı-kocanın) benliğe farklılaşma düzeyini artırmaya odaklanır.

Bowen'ın görüşlerini benimseyen aile psikolojik danışmanı, Vavien karakterleri ile aile danışması yapacak olursa dikkate alması önerilen sorular KUTU-1'de verilmiştir (Nazlı, 2020, s. 56-57).

KUTU-1:

Bowen'ın kavramlarına göre aile sisteminin değerlendirilmesinde kullanılacak sorular:

Benliğe farklılaşma:

- ✓ Sevilay ve Celal'in benliğe farklılaşma düzeyi sizce nasıl? Ülkemizde toplulukçu kültür ortamında yetişen Sevilay ve Celal'in benliğe farklılaşma düzeylerini irdelemek, geleneksel aile değerlerimiz ile batı bireyci kavramları kullanmak konusunda ne düşünüyorsunuz?
- ✓ Sevilay kök ailesinden (anne ve babasından) kendisini ayırıştırabilmiş mi? Almanya'dan babasından gelen paraları gizlemesi ve bunu babasının isteği ile yapmış olmasını dikkate aldığınızda; Sevilay'ın benliğe farklılaşma düzeyini nasıl değerlendirirsiniz? Sevilay yakınında olmayan, kendisinden kilometrelerce uzaktaki babasının sözünden çıkmaması benliğe farklılaşma kavramı ile analiz etmeyi gerektirir mi?
- ✓ Sevilay ve Celal, duygusal ve bilişsel/zihinsel sistemlerini birbirlerinden ayırıştırabiliyor mu? Duygusal tepkiler mi yoksa bilişsel/zihinsel tepkiler mi veriyorlar?
- ✓ Aile üyeleri "tutarlı bir benlik" mi geliştirmişler yoksa ortak bir benlik içinde birleşmiş mi?
- ✓ Eşlerden biri dominant diğeri ona uyuyor ve zayıf kalıyor mu? Zayıf kalan eşte semptomlar var mı?
- ✓ Mesut ergenlik döneminde (kabaca 13-14 yaşlarında); ergenlerde benliğe farklılaşmadan söz edilebilir mi?

Üçgen:

- ✓ Aile içinde stres düzeyi üçgeni oluşturuyor mu? Özellikle Sevilay ve Celal arasında gerilim arttığında üçgen oluşuyor mu?
- ✓ Üçgen nasıl? Üçgen bir kişi mi (Mesut), bir nesne ya da etkinlik/faaliyet mi?

Kuşaklar arası aktarım:

- ✓ Kök aileden gelen benzer kalıplar neler?

- ✓ Sevilay'ın babası ile telefonda görüşmesini dikkate aldığınızda; Sevilay'ın kök ailesinden (anne ve babasından) getirmiş olduğu benzer etkileşim kalıpları neler? Sevilay'ın hangi özellikleri annesine benziyor?
- ✓ Celal'in abisi ile ilişkisini dikkate aldığınızda; Celal kök ailesinden hangi etkileşim kalıplarını getirmiş olabilir?
- ✓ Sevilay ve Celal arasındaki etkileşim kalıpları, gelecekte Mesut'un kuracağı aileyi nasıl etkileyebilir?

Bowen'ın kuramı kuşaklar arası aile terapisi olarak da nitelendirilir ve en önemli üç kavramı ile Vavien filminin ana karakterleri olan erkek/koca/baba Celal, kadın/karı/anne Sevilay ve oğlan/evlat/ergen Mesut'dan oluşan üç kişilik çekirdek aile sistemini değerlendirmek için kullanılacak sorular KUTU-1'de verilmiştir. Geleneksel değerleri benimsemiş, orta-orta alt sosyoekonomik düzeydeki çekirdek ailenin sistemi değerlendirilirken; Bowen'ın benliğe farklılaşma, üçgen ve kuşaklararası aktarım kavramlarından yararlanılmıştır.

Orta Karadeniz ve İç Anadolu bölgesine sınırı olan Tokat ilinin geleneksel değerleri ile yaşamlarını sürdüren ailenin sistemi değerlendirilirken; Bowen'ın '*benliğe farklılaşma*' kavramında dikkatli olmak gerekir. Çok kültürlü bakış açısı ile ele alındığında; ABD kültürünün bireyci ve ben odaklı bakış açısını yansıtan bu kavramın, Türkiye'nin geleneksel aile yapısına entegre edilmesinin uygun olmayacağı değerlendirilmektedir. Bektaş (2006) batı kaynaklı kuramların "bireyselliği" vurguladığını ve bunun bir olgunluk göstergesi olarak algılandığını belirtir. Toplulukçu (collectivist) kültürlerde, grup çıkarları bireysel çıkarılara göre üstün görülürken; bireyin çıkarlarının grubun çıkarlarından üstün olduğu kültür, bireyci kültür (individualist) olarak adlandırılır. Grubun çıkarları derken ilk kastedilen grup ailedir. Toplulukçu kültürlerde çekirdek ailenin yanı sıra geniş aile ile de yakın ilişkiler söz konusu iken; bireyci kültürde çekirdek aile ön plandadır ve çocukların kendi ayaklarının üzerinde durması diğer bir ifade ile bireyselleşmesi teşvik edilir (Hofstede, Hofstede, ve Minkov, 2010). Kağıtçıbaşı (1998) bireycilik ve toplulukçuluğun zıt kutuplar olmadığını, bu iki yapının farklı durumlarda gruplarda ve bireylerde aynı anda bir arada bulunabileceğini belirtmektedir. Ayrıca Kağıtçıbaşı bu iki boyuta Özerk-İlişkisel Benlik Kurgusu adı altında bir üçüncü boyut eklemiştir ve yaygın kanının aksine Türkiye'nin ilişkisel (toplulukçu) değil özerk-ilişkisel boyutta yer aldığını ifade etmiştir (Kağıtçıbaşı, 1998; 2010).

Batı kültürü özerkliği başkalarından ayrı olma olarak algılarken, özerk/bağımsız olmak için kişilerin yakınlarından kopması gerektiği benimsenir.

Bowen'in 'duygusal yoksunluk' kavramı da bu anlamda ele alınmış; kişinin ailesinden duygusal olarak kopması olarak açıklanmıştır (Nazlı, 2020). Ayrıca, Bowen'in psikoanaliz kökenli psikiyatrist olduğu ve klinik ortamlarda 'hasta aile-doktor' ilişkisi kurduğu ve tedavi odaklı hizmet sunan bir ruh sağlığı profesyoneli olduğu dikkate alındığında; gelişimsel, koruyucu-önleyici ruh sağlığı profesyoneli olan 'aile psikolojik danışmanlarının' kuramın görüşlerini ve temel kavramlarını ele alırken *etik olarak yetkinlik sınırlarını aşmamaları* gerekmektedir. Dolayısı ile KUTU-1'de yer alan benliğe farklılaşma ile ilgili sorular, hem çok kültürlülük hem de etik olarak aile psikolojik danışmanları tarafından ele alınması uygun olmayacaktır. Bu nedenle bu çalışmada KUTU-1'de yer alan 'benliğe farklılaşma' ile ilgili sorular aile sistemi değerlendirilirken ele alınmamıştır.

Bowen'in perspektifine göre aile sistemini değerlendirmek için yararlanılabilecek bir diğer popüler kavram '*üçgen*'dir. Vavien filmindeki çekirdek aileye bakıldığında Celal ile Sevilay arasında stres oluştuğunda bir üçüncü kişi ya da nesne/etkinlik ile üçgen oluşup oluşmadığına bakılır (Bowen, 1981). Bu bağlamda aile yapısı ele alındığında Mesut, meslek, arkadaş ya da herhangi bir başka nesne ya da durum 'eşleri bir arada tutan' üçüncü element olarak ele alınmasının uygun olmadığı; diğer bir ifade ile bu ailenin sisteminde üçgen oluşmadığı değerlendirilmesinin yapılması uygun olacaktır. Bowen'a (1981) göre üçgen, ikili ilişkilerde (çoğunlukla karı-koca) bir gerilim varsa, ikilinin üçüncü bir kişiye/nesneye/aktiviteye yönelmesi sürecidir. Celal ve Sevilay arasında eş olarak doyumsuz bir ilişki yoktur ancak üçgen oluşturacak bir gerilimde mevcut değildir. Eğer Sevilay yakınlarına "*Celal'e katlanamıyorum, oğlum Mesut benim her şeyim onun için bu evliliği sürdürüyorum*" benzeri bir zerzenişte bulunmuş olsaydı, o zaman üçgenin var olduğu söylenebilirdi. Çok kültürlü bakış açısı ile 'ailede üçgen' kavramının ele alınması hatalı olmayacaktır. Diğer bir ifade ile, üçgen yalnızca ABD kültüründe yaşayan aileler için geçerli bir kavram olarak değerlendirilmesini gerektirecek bir özellik olmadığı için, Türkiye'deki ailelerin sistemleri değerlendirilirken Bowen'in üçgen kavramından yararlanılabilir. Gladding (2015) ailenin iç dinamiklerinde köklü kuramların varsayımlarından yararlanılabileceğini belirtir. Celal ve Sevilay arasındaki eş ilişkisinde üçgen oluşturacak bir gerilim söz konusu olmadığından; çocukları Mesut, Celal'in gece hayatı, porno merakı ya da hayat kadını Sibel ile ilişkisinin üçgen olarak ele alınması uygun olmayacaktır.

Bowen'in kuramının bir diğer kilit kavramı olan *kuşaklar arası aktarım süreci* kavramı, bir önceki kuşaktan kök ailede öğrenilen davranış kalıplarının çocuklar aracılığı ile bir sonraki kuşağa aktarılmasını ifade eder (Bowen, 1981). Aile; en

küçük toplumsal bir birim olarak kabul edilir ve toplumun yaşama biçimi olarak ele alınan ‘kültürün taşıyıcılığı’ aileler üstlenir (Kağıtçıbaşı, 2018, 2010). Dolayısı ile Bowen’ın kuşaklar arası aktarım kavramı, çok kültürlü bakış açısına uygun bir kavram olup; her kültürün aile değerlerini, ritüellerini kuşaktan kuşağa aktarım sürecini betimlemek için kullanılır. Vavien filminde “çekirdek aile-kök aile” ilişkisi üzerinde sınırlı durulmuştur. Filmde Celal’in ebeveynleri ile ilişkisine dair herhangi bir sahne olmadığı için değerlendirme yapılamamaktadır. Celal’in abisi ile ilişkisi de kök aile olarak nitelendirilemez. Sevilay’ın Almanya’daki babası ile telefondaki konuşması incelendiğinde (filmin 19:00-20:00 dakikası); babasının telefonda kızı Sevilay ile konuşma tarzı ve annesinin telefonda konuşmaması kök aile değerlerini yansıtmaktadır. Sevilay’ın baba figürü baskın bir ailede büyüdüğü ve kendi ailesinde de eşi Celal’e tıpkı annesi gibi boyun eğdiği anlaşılmaktadır. Gelecek kuşak olan Mesut’a da benzer şekilde davranıldığı (duygusal yansıtma süreci); Mesut’ta tıpkı annesi gibi baba baskın bir aile ortamında yetiştiği ve bu şekilde işlevsiz davranış kalıplarının kuşaktan kuşağa aktarıldığı söylenebilir. Nazlı (2013) evli kadınlar aile sistemlerini değerlendirdiği nitel araştırmasında, katılımcılara “Şu anki ailenizin kök ailenizle benzer ya da farklı yönleri var mı?” sorusu yöneltilmiş; evli kadınların kök ailelerinden benzer örüntüleri aktardıklarını belirlenmiştir.

Bowen’ın kuşaklararası aktarım kavramı ile çok kültürlü bir bakış açısına sahip olduğu; hatta ‘toplumsal gerileme’ kavramının daha geniş sistemini sınırlı da olsa ele aldığı anlaşılmaktadır. Bowen (1981), ailenin toplumun en küçük birimi olduğunu ve savaş, afet, ekonomik krizlerde toplumsal gerilemelerin yaşandığını vurgular. Bu yönü ile Bowen’ın kuramında çok sınırlı yer verilse de ekolojik bir bakış açısına da sahip olduğu söylenebilir.

Yapısal Aile Terapisi:

Yapısal aile terapisinin lideri olarak kabul edilen psikiyatrist *Salvador Minuchin* aile sistemini kendine özgü kavramlar ile ele almış ve temel kavramları aile terapisinin gelişmesine öncülük etmiştir. Aile yapısı, alt sistemler, sınırlar, kurallar, hiyerarşi, güç-gruplaşma ve koalisyon gibi temel kavramları literatüre kazandıran ve aileler için geliştirilen ‘ilk özgün’ kuram niteliğine sahip yapısal aile terapisinin görüşleri özetle aşağıda verilmiştir (Gladding, 2015; Goldenberg ve Goldenberg, 1996; Nichols ve Schwartz, 1998; Minuchin, 1981; Minuchin, Lee ve Simon, 2006; Türkçapar, 1991):

- Aile üyelerinin nasıl etkileşimde bulunduğu, ailenin iç ve dış sisteme nasıl denge sağladığı; işlevsel olan ve olmayan aile yapıları, çocukların kimliklerinin ailede nasıl geliştiği, toplumun devamlılığını sağlamada ailenin rolü ele alınır.
- Kuramın temel varsayımı; insanlar izole olarak yaşamazlar, sosyal grupların bir üyesi olarak hem etkilenirler hem de etkilerler.
- Aile yapısı, aile üyelerinin birbirleri ile nasıl etkileşimde bulunacağını düzenleyen ve açıkça görülemeyen bir dizi kuraldan oluşur.
- Çekirdek ailenin eş, ebeveyn, çocuk/kardeş olmak üzere üç temel alt sistemi bulunur. Alt sistemler rol ve görevlerini yerine getirirlerse aile yapısı işlevsel olur.
- Alt sistemler arasındaki sınırlar (belirgin, iç içe ya da kopuk) ailenin işlevselliğini etkiler. İşlevsel ailelerde alt sistemler arasındaki sınırlar belirgin; işlevsel olmayan ailelerde kopuk ya da iç içedir.
- Hiyerarşi ve kurallar 'ebeveyn alt sistemi' tarafından ortaklaşa kullanılır. Ebeveynler gruplaşarak, sağlıklı güç/hiyerarşi kullanarak çocuklarının yetişmesine uygun bir ortam yaratmalıdır.
- Beş işlevsiz aile yapısı vardır. Bunlar: İç içe aileler, kopuk aileler, evine bağlı olmayan kocanın olduğu aileler, ilgisiz ebeveynli aileler ve olgunlaşmamış ebeveynli aileler.
- Aileler biriciktir; ancak evrensel olarak işlevsel ailelerde iki temel özellik bulunmalıdır. Birincisi, karı-koca arasında tamamlayıcılık ve bağlılık olmalı; ikincisi ebeveyn ve çocuklar arasında bir güç hiyerarşisi olmalıdır.
- Aileler dört aile yaşam döngüsünde (bir çift olma, küçük çocuklu aile, okul çağında çocuk-ergen çocuklu aile, yetişkin çocuklu aile) yaşarlar; her yaşam döngüsünde değişimlere uyum sağlamaları gerekir.

Minuchin'in görüşlerini benimseyen aile psikolojik danışmanı Vavien karakterleri ile aile danışma yapacak olursa dikkate alması önerilen sorular KUTU-2'de verilmiştir (Nazlı, 2020, s. 64-65).

KUTU-2:

Minuchin'in kavramlarına göre aile sisteminin değerlendirilmesinde kullanılacak sorular:

Aile yapısı:

- ✓ Minuchin'in kuramı günümüzde "geleneksel" olmakla eleştirilir. Bu açıdan bakıldığında İç Anadolu, Orta Karadeniz Bölgesinin geleneksel değerleri ile aile yaşamını sürdürdüğü anlaşılan Celal-Sevilay ve Mesut'un oluşturduğu ailenin yapısını Minuchin'in görüşleri ile analiz etmeyi nasıl değerlendirirsiniz?
- ✓ Ailede kurallar neler? Bu kurallar Sevilay, Celal ve Mesut'un rollerini nasıl belirlemiş? Kimin hangi rolleri var? Bu kurallar sizce nasıl belirlenmiş olabilir?
- ✓ Ailede üyelerin gelişimini sağlayacak ortam mevcut mu? Mesut bu ortamda sağlıklı bir ergen olarak gelişimini sürdürebiliyor mu?
- ✓ Sevilay ve Celal arasında iki evrensel özellik (karı kocanın bağlılığı ve güç hiyerarşisi) var mı? Karı-koca birbirlerini nasıl tamamlıyor? Karı koca birbirine bağlı mı? Ebeveynleri ile Mesut arasında bir hiyerarşi var mı?
- ✓ Ailenin yapısı iç ve dış çevredeki değişimler ile uyum sağlayabiliyor mu? Ailenin dengesi nasıl?
- ✓ Aile açık bir sistem mi? Kapalı bir sistem mi?
- ✓ Bu ailede 'beş fonksiyonel olmayan/işlevsiz aile' yapısından birisine dahil edilebilir mi? Nasıl?
- ✓ Aile üyeleri sosyal çevre ile nasıl bir etkileşim kurmuş? Her aile üyesi ayrı ayrı ve birlikte sosyal çevre ile uyumlu etkileşim kurabiliyor mu?
- ✓ Aile hangi gelişim aşamasında? Bu gelişim aşamasının (aile yaşam döngüsü) gelişim krizleri ile uyumlu mu? Ergen Mesut'un yarattığı sorunlar (okul başarısı, komşu kızı ile ilişkisi gibi) ailede nasıl ele alınıyor?
- ✓ Ailede gelişimsel ve ani krizleri var mı? Bu krizler ile nasıl baş ediyorlar?
- ✓ Celal iş ortamında yaşadığı sıkıntılar ile nasıl baş ediyor?
- ✓ Sevilay'ın ev hanımı kimliği ile bir partinin kadın kollarında çalışarak huzurevi yapımı için destek vermesini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- ✓ Celal'in mesleğinde uzun yıllar geçirmiş olmasına rağmen, Vavien tekniğini bilmemesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce filmin adının VAVIEN olmasının nasıl bir anlamı olabilir?

Alt sistemler ve sınırlar:

- ✓ Ailede gözlemediğiniz kaç alt sistem var?
- ✓ Celal ve Sevilay'ın oluşturduğu eş alt sistemi uyumlu mu? Eşler birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılayabiliyor mu? Kurucu alt sistem olan eş alt sistemi, rol ve görevlerini yerine getirebiliyor mu?
- ✓ Celal ve Sevilay'ın oluşturduğu ebeveyn alt sistemi rol ve görevlerini yerine getirebilmek için gruplaşmış mı? Yönetici alt sistem olan ebeveyn alt sisteminde, ergenlik dönemindeki oğulları Mesut'un gelişimine destek olmak için neler yapıyor? Ebeveyn alt sistemi hiyerarşi oluşturabilmiş ve güçlerini eşit olarak kurabilmiş mi?
- ✓ Çocuk alt sisteminde Mesut'un rol ve görevleri neler? Bu rol ve görevler gelişim dönemine uygun mu? Mesut okul/akademik görevlerini yerine getiriyor?

- ✓ Alt sistemler arasındaki sınırlar belirgin-belirsiz ya da katı mı? Aile iç içe mi geçmiş yoksa kopuk mu?

Güç Gruplaşma ve Koalisyon:

- ✓ Alt sistemlerde (eş ve ebeveyn) gruplaşma var mı?
- ✓ Güç kimde ve nasıl kullanıyor? Sevilay ve Celal gücü eşit kullanıyor mu?
- ✓ Koalisyon var mı? Özellikle Celal'e karşı, Sevilay ve Mesut arasında koalisyon var mı?

Yapısal aile terapisine göre Vavien filmindeki çekirdek aile sisteminin değerlendirilmesi için kullanılabilecek sorular (KUTU-2) incelendiğinde; Bowen'ın kuramından daha fazla sorular yöneltilebileceği anlaşılmaktadır. KUTU-2'de yer alan 'aile yapısı' ile ilgili sorular, geleneksel yapıdaki Celal-Sevilay ve Mesut'tan oluşan çekirdek ailenin Karadeniz-İç Anadolu kültürünü yansıttığı; orta-alt orta sosyoekonomik düzeyde, küçük esnaf baba ve ev hanımı anne, ortalama akademik başarıda ergen çocuktan oluşan bir aile yapısının olduğu anlaşılmaktadır. Baba Celal evin ekonomik ihtiyaçları, anne Sevilay ev işleri ve oğul Mesut küçük işler (ekmek alma gibi) rollerinin olduğu; geleneksel aile profilindeki rol ve kuralları benimsedikleri anlaşılmaktadır. Nazlı (2013), Orta Anadolu bölgesinde 21 evli kadının aile sistemlerini geleneksel olarak değerlendirdiklerini; baba/kocanın ekonomik ihtiyaçlar, karı/kadının ev işleri ve çocuk bakımından sorumlu olduğu anlayışın benimsendiğini belirlemiştir. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Türkiye Aile Yapısı Araştırmasında (TAYA, 2016), çocuk bakımı ve ev işlerinin kadınlar, teknik işlerin (konutun boya, bakım, tamirat) erkekler tarafından; kök aile ve akraba ile sosyal ilişkilerin sık olduğu ve yakın mesafede oturdukları belirlenmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK, 2021) aile yapısı araştırmasında; ev işlerini kadınların üstlendiği, ekonomik sorumlulukların erkeklerden beklenildiği belirlenmiştir. Ailede çocuk sahibi olmanın önemsendiği; çocukların eşleri birbirine yaklaştırdığı, aile olmanın anlamını tamamladığı ve çocuk yetiştirmenin toplumsal bir görev olarak algılandığı saptanmıştır.

Geleneksel değerlere göre belirlenmiş ve sorgulanmadan kabul edilmiş aile içi roller ve kurallar ile yapılanmış aile içi örüntüde; Celal evin ekonomik ihtiyaçlarını, Sevilay ev işlerini ve Mesut küçük sorumluluklar üstlenmektedir. Aile üyelerinin gelişimlerinin desteklenip desteklenmediği ele alındığında; Celal ve Sevilay'ın gelişimlerini kısıtlayacak ya da destekleyecek bir sahneye rastlanılmamıştır. Ancak, ergenlik döneminde olan ve akademik başarıları düşük, porno filmler ile ilgili ve komşu ergen kız ile cinsel ilişki kuran Mesut'un gelişiminin aile ortamında

desteklenilmediği anlaşılmaktadır. Anne Sevilay'ın oğlunun gece nereye gittiği bilmediği, babanın oğlunu sürekli eleştirdiği (kahvaltı sahnesi 28:20- 28:42 ve arabada baba-oğul dialoğu 29:46-30-23) sahneler dikkate alındığında, her iki ebeveynin Mesut'un gelişime odaklanmadığı anlaşılmaktadır. Minuchin'in (1981) deyimi ile, ebeveyn alt sistemi ergen çocuklarının gelişimini yeterince destekleyemedikleri anlaşılmaktadır. Nazlı (2013) çalışmasında, öğrenim düzeyi düşük çekirdek ailede kadın/erkeğin kişisel gelişimlerinin öncelikli gereksinim olarak algılanmadığı ancak çocuklarının gelişimlerine odaklandıklarını belirlenmiştir.

Vavien filminde çekirdek ailenin dış sisteme yani sosyal ortama '*açık-kapalılık*' dengesini kurabilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Aile üyelerinin sosyal çevreleri ile etkileşimlerinin olduğu, sosyal çevre ile uyumlu etkileşim kurduğu gözlemlenmektedir. Minuchin'in (1981) kuramının 'aileler sosyal sistemlerin bir üyesi olarak hem etkilenmekte hem de etkilemekte' varsayımı dikkate alındığında; Celal ve Sevilay'ın sosyal çevre ile etkileşimlerinin olduğu, toplumsal değerleri benimsedikleri ve aile olarak toplumsal yapıya uyumlu davrandıkları (çocuk yetiştirme, huzur evi yapımına katkı sunma, komşular ve çevre ile diyalogda olma, Celal'in erkek arkadaşları ile pavyona gitmesi, Sevilay'ın fedakâr ev hanımı rolünü benimsemesi gibi) söylenebilir. Diğer bir ifade ile Celal içinde bulunduğu kültürün 'erkek değerlerini', Sevilay ise 'kadın değerlerini' benimsemiş olduğu anlaşılmaktadır. Nazlı (2013), çekirdek ailelerin kök aile dışında sosyal çevreleri (komşu gibi) etkileşimlerinin olduğunu ve bundan doyum aldıklarını belirlemiştir. Her ne kadar Minuchin tarafından "kültür" vurgusu yapılsa da, ailenin sosyal çevre ile uyumu ve karşılıklı etkileşimi çok kültürlülük perspektife uygundur.

Minuchin'in kuramında ailenin sosyal çevre ile etkileşimi ele alınırken; doğrudan "meslek" üzerinde durulmamaktadır. Meslek topluma ve sosyal çevreye katkı vermek için yapılan faaliyetler (Yeşilyaprak, 2013) olduğu dikkate alındığında; ev hanımı olan Sevilay'ın gönüllü toplumsal katkısına karşın, Celal'in elektrikçi olmasına rağmen Vavien bağlamayı bilmemesi aile sistemi değerlendirilirken dikkate alınmalıdır. Celal iş ortamında yaşadığı sıkıntıları, mesleğindeki vasıfsızlığı, yeterince ihale alamaması onun bir baba ve koca rollerini de etkilemektedir. Geleneksel aile örüntüsünde çalışıp para kazanması beklenen kişi Celal'in rolünü yerine getiremediği anlaşılmaktadır. Sevilay'ın ailenin ekonomik ihtiyaçlarına katkı verebilecek parasal gücü olmasına rağmen, Almanya'dan babasının gönderdiği paraları "sır" olarak saklaması hem eşi ile olan ilişkisini hem de ailenin ekonomik düzeyini olumsuz etkilemektedir. Ancak ev

hanımı olduğu halde Sevilay'ın topluma katkı vermek için çabalaması, onun bir yetişkin olarak 'ev dışında' sorumluluklarını üstlendiğini göstermektedir. TUIK (2021) araştırmasında, kadınların çalışma yaşamında olmasına yönelik sosyal algısı incelenmiş ve %82,6 oranında 'kadının çalışması ve sosyal hayata katkı sağlaması değerlidir' görüşünün ilk sırada yer aldığı; kadının asli görevinin çocuk bakımı ve ev işleri olduğu görüşü %35,6 ve kadının çalışmasının geleneklerimize aykırıdır düşüncesinin ise %13,9 oranında kaldığı tespit edilmiştir. Karadeniz kültüründe kadınların ev dışında daha fazla sorumluluk aldığı; tarlada çalıştıkları, pazarlarda kendi ürünlerini sattıkları ve sosyal yaşamda aktif oldukları dikkate alınması yararlı olacaktır. Geleneklere uygun olarak, Sevilay'ın da huzur evi yapımında yer alarak sosyal sorumluluklarını yerine getirmek için çaba harcadığı anlaşılmaktadır. Eğer Sevilay babasının gönderdiği parayı sır olarak saklamak yerine; kendi becerileri doğrultusunda küçük bir iş yeri açarak (mantıcı, börekçi gibi) değerlendirseydi; hem aile dinamikleri bundan olumlu etkilenecek hem de eşi ile olan ilişkisi daha uyumlu ve doyumlu olabilecekti. Karşılıklı belirleyicilik ilkesi ve Minuchin'in deyiimi ile 'kurucu alt sistem' olarak eşlerin davranışları tüm ailenin dinamiklerini etkilediği unutulmamalıdır.

Ailede eş alt sistemi, ebeveyn alt sistemi ve çocuk alt sistemi olmak üzere *üç temel alt sistem* mevcuttur. Minuchin'in (1981) alt sistemlerin sahip olması gereken özelliklerine göre değerlendirildiğinde; bu ailenin 'kopuk' yapıda olduğu, özellikle eş ve ebeveyn alt sistemlerinin işlevsiz olduğu ve eşlerin birbirleri ile çok sınırlı etkileşim kurduğu, birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılayamadığı anlaşılmaktadır. Sevilay eşine kazak örmekte ancak renk seçimini Celal'in zevkine göre yapamadığı, babasının isteği ile bile olsa eşinden para sakladığı; Celal'in eşine bağlı olmadığı ve sosyal çevresindeki erkek kültüründen etkilenerek gece hayatına eğilimli olduğu, Sibel adında bir hayat kadını ile bir ilişki kurmaya çabaladığı ve porno merakı olduğu anlaşılmaktadır. Sevilay babasından etkilenerek gönderdiği parayı saklamakta, dolayısı ile eşine güvenmemekte; Celal ise aldatarak eşine saygı duymamaktadır. Minuchin'in (1981) deyiimi ile iletişim yetersizliği eş alt sisteminin gruplaşmasına ve birbirlerinin ihtiyaçlarına karşılamaında engel olmaktadır. Nazlı (2013), evli kadınların aile sistemlerini değerlendirirken eş alt sistemlerinde "sevgi, saygı, güven, sabır, fedakârlık, iletişim, affetme ve kök aile" değerlerinin ön plana çıktığını belirlemiştir.

Eş alt sistemindeki işlevsizlik, ebeveyn alt sistemine yansımakta; Mesut ebeveynlerinden yeterince destek alamamaktadır. Ergenlik dönemindeki Mesut'un doğal olarak cinsel ilgisinin artması ve bu konuda destek alabileceği

“baba-oğul alt sisteminin” kurulamamış olmasının sıkıntılarının yaşandığı anlaşılmaktadır. Özellikle Celal’in sabah kahvaltıda (28:20- 28:42) ve arabada oğlunu ile konuşma tarzı (29:46-30:23) incelendiğinde, babanın oğluna yeterince ilgi gösteremediği; anne Sevilay’ın oğlunu koruma çabalarına rağmen onu yeterince destekleyemediği anlaşılmaktadır. Minuchin’in (1981) ergen çocuklu aile yaşam döngüsünde olduğu değerlendirilen ailede, ebeveyn alt sisteminin gruplaşmış ve iş birliği içinde Mesut’un gelişimini destekleyemedikleri anlaşılmaktadır.

Minuchin’in (1981), kuramında alt sistemler arasında sınırlar oldukça önemli görülmektedir. Üç kişiden oluşan çekirdek aile üyelerinin birbirlerinden ‘kopuk’ olduğu, sınırlı etkileşim kurdukları; aile üyelerinin sınırlı etkileşim kurduğu, birbirlerinin ihtiyaçlarını görmedikleri ve önemsemedikleri anlaşılmaktadır. Celal iş dışında sosyal arkadaşları ile etkileşim kurmakta, Sevilay eşine ulaşmaya çabalamakta ancak onun ihtiyaçlarını, sorunlarını görememek ve eşinden para saklamaktadır. Karşılıklı belirleyicilik ilkesi ile de bakıldığında, Celal ve Sevilay’ın birbirlerine karşı davranışları karşılıklı olarak etkilemekte ve eşlerin birbirinden kopuk olması ile sonuçlanmaktadır. Minuchin’in kurucu alt sistem olarak nitelendirdiği eş alt sistemindeki kopukluk ebeveyn alt sistemine, Mesut ile ilişkilerine yansımaktadır. Dolayısı ile aile Minuchin’in işlevsiz beş aile yapısı olarak nitelendirdiği “kopuk aile” yapısında olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, Minuchin’in alt sistemler ve sınırlar kavramı, aile terapileri etkilemiş ve bu alanın temel kavramları içine girmiştir. Çekirdek ailenin iç örüntüsünü irdeleyen bu kavramın köklü kavram olarak değerlendirilebileceği; dolayısı ile çok kültürlü perspektif ile Türk aile yapısına entegre edilebileceği değerlendirilmektedir.

Minuchin’e (1981) göre her aile biriciktir ancak ‘evrensel olarak’ işlevsel ailelerde iki temel özellik (karı koca arasında tamamlayıcılık, bağlılık olmalı ve ebeveynler ile çocuklar arasında güç hiyerarşisi) olmalıdır. Bu açıdan ailenin sistemi değerlendirildiğinde, Sevilay ve Celal’in bağlılıklarının zayıf olduğu ve işbirliği içinde çocuklarının gelişimine katkı sağlayamadıkları anlaşılmaktadır. Minuchin’in ‘her aile biriciktir’ görüşü çok kültürlülük anlayışına uygun olduğu; işlevsel ailelerin iki temel özelliğinin olması gerektiği görüşünün de kültürel evrensellik olarak ele alınabilir. Gladding’e (2012) göre kültürel çeşitlilik gösteren aileler ile çalışırken iki model (kültüre özgü model ve evrensel perspektif model) kullanılır. Evrensel perspektif modelde, kültürel geçmişleri ne olursa olsun insanların ortak değerlerinin olduğunu kabul eder. Ailenin evrensel bir kurum olduğu dikkate alındığında, Minuchin’in “işlevsel ailelerde evrensel iki özellik”

olduğu görüşü çok kültürlü anlayışa uygun olarak Türkiye’de yaşayan ailelerde de kullanılabilir.

KUTU-1’de yer alan gruplaşma, güç ve koalisyon ile ilgili sorulara bakıldığında; Celal ve Sevilay arasında gruplaşma (işbirliği, dayanışma) olmadığı, ebeveyn alt sisteminde gücün eşit kullanılmadığı ancak koalisyon da olmadığı görülmektedir. Minuchin (1981) koalisyon kavramının işlevsiz aile yapılarında olduğunu, bir aile üyesine karşı diğerlerinin birleşerek ‘cephe’ alması durumu olarak ele almıştır. Celal’in suçlayıcı, despot yapısına rağmen Sevilay’ın oğlu Mesut ile koalisyon kurmadıkları gözlemlenmiştir. Gruplaşma, güç ve koalisyon kavramları ailenin iç örüntüsünü ilgilendiren kavramlardır ve Gladding (2015) ailenin içsel problemlerinde köklü kuramların kullanılabilceğini belirtir. Yapısal aile terapisi köklü bir kuramdır, dolayısı ile pek çok kavramı gibi güç, gruplaşma ve koalisyon kavramları Türkiye’de yaşayan ailelerin sistemleri değerlendirilirken kullanılabilir.

Minuchin bir psikiyatrist olmasına rağmen kuramını klinik ortamlarda değil, bir okul bölgesinde sorunlu/problem davranışlara sahip alt sosyo ekonomik düzeydeki Afrika kökenli ergen öğrencilerin havale edildiği bir merkezde geliştirmiştir (Nazlı, 2022). Çok kültürlü bakış açısı ile ele alındığında; yapısal aile terapisi kuramının sadece hasta aileler ile değil, alt sosyo ekonomik düzeydeki göçmen aileler ile çalışırken geliştirilmiş olması son derece kıymetlidir. Ayrıca, Minuchin’in problemlili ergenler ile çalışırken ‘*ev ziyareti*’ tekniğini kullandığı ve aileleri doğal ortamlarında gözlemeleme fırsatı bulduğu dikkate alındığında; yapısal aile terapisi kuramının gelişimsel, koruyucu-önleyici ruh sağlığı profesyonelleri tarafından kullanılmasının uygun olacağı söylenebilir.

Stratejik Aile Terapisi:

Bateson, Haley, Jackson, Weakland önemli temsilcileri olan stratejik aile terapisi şizofren ailelerin iletişim kalıplarını inceleyen ilk kuramlardan birisidir. Stratejik aile terapisinin pek çok kavramı (iletişim, kurallar, hiyerarşi, aile dengesi, döngüsel nedensellik) sistemik anlayışta benimsenen kuramın görüşleri özetle aşağıda verilmiştir (Gladding, 2015; Goldenberg ve Goldenberg, 1996; Nichols, 2017):

- Aile üyelerinden herhangi birinin davranışlarındaki bir değişiklik, ailedeki diğer kişilerin davranışları etkiler. Aile sibernetik bir sistemdir. Bu nedenle bir aile üyesi ‘hasta’ olarak damgalamak yerine sistemin patolojik olduğunu vurgular.

- Geçmişe değil ‘şimdi ve burada’ ailenin fonksiyonları ve siberetik ağlarına odaklanılır; *dijital* (mesajın tek bir anlamı olması) ve analogik (çelişkili, ikircikli ya da zıt mesaj biçimi) iletişim üzerinde durulur.
- Çifte bağ iletişimde bir aile üyesi diğerine birbiri ile çelişkili/zıt iki mesajı aynı anda göndermektedir.
- Ailede problem iletişim ağlarında (siberetik), hiyerarşisinde (yapısal) veya güç savaşı (fonksiyonel) nedeni ile ortaya çıkabilir.
- Aile hiyerarşisi çok önemlidir; kültüre göre benimsenmiş hiyerarşisi mevcuttur. Hiyerarşi bu kuramda “güç” anlamına gelir ve geleneksel olarak güç erkektedir. Sağlıklı ailelerde kendi bağlamına (yani kültürüne) uygun net bir hiyerarşi sistemi vardır.
- Sağlıksız aile yerine sağlıklı ailenin işlevlerine odaklanılmış; bireysel sıkıntılar “ailenin termometresi” olduğu kabul edilmiştir.
- Aile yaşam döngüsü, ailenin zaman içinde gelişimini betimlemek için kullanılan bir kavramdır. Genel olarak dört evresi vardır: Evli çiftler, küçük çocuklu aileler, ergenlik döneminde çocuğu olan aileler ve yetişkin çocuklu aileler.

Stratejik aile terapisini benimseyen aile psikolojik danışmanı Vavien karakterleri ile danışma yapacak olursa dikkate alması gereken sorular KUTU-3’de verilmiştir (Nazlı, 2020, s. 69).

KUTU-3:

Stratejik aile terapisini kavramlarına göre aile sisteminin değerlendirilmesinde kullanılabilecek sorular:

İletişim:

- ✓ Aile etkileşiminde çifte bağ/çifte mesaj var mı?
- ✓ Ailede iletişim dijital mi yoksa analogik mi?
- ✓ Aile üyeleri arasında negatif ve pozitif geribildirim örnekleri veriniz.
- ✓ Stratejik aile kuramına göre “*uyarıcı ve tepki birbirine bağlıdır ve döngüseldir*” varsayımını dikkate aldığınızda; Sevilay ile Celal, Celal ile Mesut arasındaki iletişimi değerlendiriniz. Örnek döngüleri belirtiniz.
- ✓ Stratejik anlayışa göre aile kapalı mı yoksa açık bir sistem mi?
- ✓ Aile içindeki döngüsel iletişim kalıplarına örnek veriniz.

Hiyerarşi:

- ✓ Ailede güç savaşı var mı? Güç sıkıntısına neden oluyor mu?
- ✓ Ailede hiyerarşi geleneksel olarak mı belirlenmiş? Ailenin reisi kim?
- ✓ Bu hiyerarşiyi diğer aile üyeleri kabul ediyor mu?

Aile fonksiyonu:

- ✓ Aile hangi gelişim evresinde?
- ✓ Ailede damgalanmış bir üye/şamaroğlanı var mı?
- ✓ Kurallar açık ve net mi?
- ✓ Ailede kuralları kim/ler ve nasıl belirliyor?
- ✓ Ailede problem sibernetik mi? Yani Celal-Sevilay, Celal-Mesut ve Sevilay-Mesut arasındaki iletişim ağında problem var mı?
- ✓ Ailede problem yapısal mı? Yani aile hiyerarşisinde problem var mı? Hiyerarşi-güç ailede probleme neden oluyor mu?
- ✓ Ailede problem fonksiyonel mi? Yani ailedeki üyeler (Celal-Sevilay ve Mesut) birbirini kontrol etmeye mi çalışıyor?

Stratejik aile terapisinde iletişim kavramı ön plana çıkmakta, aile sibernetik bir sistem olarak ele alınmaktadır (Gladding, 2012, 2015). Stratejik kuramın dediği gibi Celal-Sevilay ve Mesut arasında sürekli bir iletişim vardır ve bu iletişim anolojik iletişim olarak değerlendirilemez. Anolojik iletişim ya da çifte bağ olarak nitelendirilen iletişimde çelişkili/zıt mesajlar vardır, aile üyelerinin mesajlarının içeriği ile beden dilleri çalışmaktadır. Ancak açık, net mesaj olarak nitelendirilen dijital iletişimi de sağlıklı kullanılmadığı; eşlerin birbirlerine ve çocuklarına kendilerini net ve açık iletmede zorluk yaşadıkları görülmektedir. İletişim her kuramda önemli bir kavramdır. Nazlı (2013), öğrenim düzeyi düşük kadınların eşleri ile iletişimlerinde kendilerini açıkça ifade edemediklerini belirlemiştir. Ayrıca, batı kültüründen farklı olarak toplulukçu kültürlerde bireylerin doğrudan, açık iletişim yerine dolaylı iletişimi tercih ettikleri; bunu betimlemek için de 'kızım sana söylüyorum gelinim sen anla' gibi deyimlerle ifade ettikleri anımsanmalıdır. Çok kültürlü perspektif ile, aile üyelerinin kendilerini yeterince açık ifade edememelerinin doğal olduğu ve bunun kültür kaynaklı olduğu söylenebilir.

Stratejik aile kuramına göre “uyarıcı ve tepki birbirine bağlıdır ve döngüseldir” varsayımını dikkate aldığımızda (Gladding, 2012, 2015); Sevilay ile Celal, Celal ile Mesut arasındaki döngüsel iletişimin gözlemlendiği kahvaltı sahnesinde (28:20-28:42 dakika) tüm aile üyelerinin, araba sahnesinde (27:55-28:15 dakika) baba

Celal ile Mesut'un ve milletvekilinin evinden dönüşte Vavien bağlama nedeni ile Celal ile Sevilay'ın arabadaki tartışmaları (30 dakika) eşler arasındaki etkileşim kalıplarının "uyarıcı-tepki" ilişkisi net olarak gözlemlenmektedir. Celal oğlu ve eşi ile iletişimde baskın bir dil kullanmakta, sürekli öfkeli ve suçlayıcı tarzı ile psikolojik şiddet uygulamakta; Sevilay ve Mesut ise sürekli savunmaya geçmekte ve koca/baba olarak Celal'in baskın tavrını pekiştirmektedir. Yani Sevilay'ın alttan alması, pasif kalması eşi Celal'in çok fazla yükselmesine; Celal'in suçlayıcı, eleştirici tarzı ise Sevilay'ın pasif olmasını karşılıklı olarak neden olmaktadır.

Ayrıca karşılıklı belirleyicilik ilkesi ve döngüsel etkileşim olarak aile üyelerinin etkileşim örüntülerinin birbirlerine bağlı olduğu, uyarıcı-tepki ilişkisinin karşılıklı olduğu dikkate alınmadan; Celal'in zorba, haksız olduğu ve Sevilay'ın mağdur olduğu değerlendirilmesi yapılmamalıdır. Aile psikolojik danışmanları 'hâkim gibi ailede kim haklı kim haksız, suçlu, kusurlu' ya da 'avukat gibi bir aile üyesini savunmaya' geçmemeli; aile danışmanlığının *tarafsızlık ve eşit mesafe etik ilkesini* dikkate alarak objektif tutumla aile gestaltını ele alabilmelidir (Nazlı, 2022). Nazlı (2013) araştırmasında öğrenim düzeyi düşük ev hanımlarının sorun çıktığında 'alttan' aldıkları eşlerine karşı pasif kaldığı belirlenmiştir. Çok kültürlü psikolojik danışma perspektifi ile, stratejik aile terapisinin ailenin sibernetik-döngüsel etkileşim kavramı "evrensel perspektif model" kapsamında değerlendirilebilir.

Stratejik aile terapisinin literatüre kazandırdığı bir diğer önemli kavram *hijerarşi/güç* kavramıdır. Sağlıklı ailelerin kendi bağlamına (yani kültürüne) uygun net bir hiyerarşinin olduğu belirtilir (Nazlı, 2022). Kuramda aile hiyerarşisinin belirlenmesinde kültüre açıkça vurgu yapılması, çok kültürlü perspektifin önemsendiğini göstermektedir. Vavien filminde hiyerarşinin Celal'de olduğu ve Sevilay ile Mesut'un bunu benimsediği anlaşılmaktadır. 2001 yılında Türk Medeni Kanunu'nda (TMK) yasal olarak erkek eşin "koca birliğin reisidir" ifadesi kaldırılarak, "eşlerden her biri ortak yaşamın devamı süresince ailenin sürekli ihtiyaçları için evlilik birliğini temsil eder" hükmü getirilmiştir (Resmî Gazete, 2001). Nazlı'nın (2013) evli kadınlar ile yaptığı nitel çalışmasında öğrenim düzeyi düşük kadınların kocalarını 'aile reisi' olmasını benimsedikleri belirlenmiştir. Her ne kadar TMK ailenin hiyerarşisinde eşlerin her ikisini yani Minuchin'in ifadesi ile eş/ebeveyn alt sistemine verse de, kültürel olarak Orta Karadeniz-İç Anadolu kültüründe geleneksel ailelerde 'kocanın aile reisi' olarak kabul edildiği söylenebilir.

Stratejik aile terapisinde sağlıklı ailenin işlevsel yapısı daha fazla önemsenmiş; kuralların açık ve net olduğu, işlevsizliğin bir bireye yüklenemeyeceği ve damgalanamayacağı belirtilir. Vavien ailesinin ergen çocuklu aile yaşam döngüsünde olduğu, kural ve rollerin geleneksel olarak belirlendiği gözlemlenmektedir. Stratejik aile terapisinde ailede problem üç şekilde (sibernetik, yapısal, fonksiyonel) olduğu görüşü dikkate alındığında; Vavien filmindeki ailenin iletişim kuramadıkları dolayısı ile işlevsizliğin kaynağı sibernetik olduğu anlaşılmaktadır. Nazlı'nın (2013) araştırmasında eşlerin öğrenim düzeyi arttıkça problemlerini konuşarak çözdükleri, öğrenim düzeyi düşük eşlerde iletişimin azaldığı kocanın aile reisliğinin benimsendiği belirlenmiştir. Çok kültürlü perspektife açıkça vurgu yapan stratejik aile terapisinin kavramları, Türkiye'de yaşayan ailelerin sistemleri değerlendirilirken yararlanılabilir.

İnsancıl Aile Terapisi:

İnsancıl aile terapisi kuramı 1960'larda hümanistik varoluşçu akımın gelişimiyle ortaya çıkmıştır. Bu terapidde ağırlıklı olarak Carl Rogers'ın birey merkezli terapisinin izleri görünür. Uzun yıllar öğretmenlik yapan ve ardından sosyal çalışma alanında çalışan Virginia Satir, özellikle Rogers'ın görüşlerini benimsemiş ve sistemik terapilere aktarmıştır. İnsancıl aile terapisinin kuramın görüşleri özetle aşağıda verilmiştir (Berksun ve Sayar, 2013; Fenell ve Weinhold, 1989; Gladding, 2015; Goldenberg ve Goldenberg, 1996; Şenol Durak ve Fıfıloğlu, 2007):

- Aile içinde “atmosfer/ortam” çok önemlidir. Sağlıklı aile, bireylerin gelişimini ve yaşantılarını destekleyen ailedir. Aile üyeleri birbirlerini dinlerler, saygı gösterirler, sevdiklerini ve değer verdiklerini hissettirirler. Sevgi, özgürce verilir ve alınır.
- Aile üyeleri birbirlerine karşı açık ve samimidir. Aile içinde korkular, kırgınlıklar, kırgınlıklar vb. rahatça konuşulabilir.
- Aile içinde hiyerarşi, kuşaklar arasında sınırların gerekliliği vurgulanır. Ancak esneklikte önemsenir.
- Satir'in temel kavramı “*kendilik değeri/benlik saygısı*”dır. Ebeveynler çocuklarının benlik gelişiminde önemli bir role sahiptir. Ebeveynlerin benlik kavramlarının yeterliliği, onların çocukları ile ilişki kurma şekillerini etkiler. Ebeveynlerin kendilerine saygı ya da kendini kabul

etme düzeyi, çocuklarının davranışlarını kabul etme düzeyi ile ilişkili olduğu belirtilmektedir.

- Satır'ın en önemli kavramı olgunluk ve kendine saygıdır. Bireylerin ailelerinden özerk olması gerekir. Bireysel gelişimde “akıl-beden-duygu” üçgeni önemlidir ve bu üçgen terapötik parçalar partisi olarak adlandırılır.
- Ailede problem bireylerin “kendini gerçekleştirme” ihtiyacı doyuma ulaştırılmadığı zaman ortaya çıkar. Aile üyelerinin kendilerini gerçekleştirme eğilimlerinde özgürlük varsa, aile etkili ve *tam olarak işlev* yapabilir.
- Aile üyeleri aile içinde duygularının farkında değildir ve duygularını bastırırlar. Duygular ifade edilmezse *duygusal ölüm* gerçekleşir ve aile üyeleri birbirlerinden uzaklaşırlar.
- Sağlıklı ailede iletişim açık, kendilik değeri yüksektir, kurallar esnek ve insancadır. Sağlıklı aile mükemmel değildir ancak iletişimleri açıktır. Sağlıklı aile toplumla bağ kurmaya açıktır ve umutludur.
- Bireyler stresli olduklarında 4 temel problemlilik iletişim örüntülerinden birine başvurabilirler: Sakinleştirici, suçlayıcı, akılcı ve patavatsız.

İnsancıl aile terapisini benimseyen aile psikolojik danışmanı Vavien karakterleri ile aile danışma yapacak olursa dikkate alması gereken sorular KUTU-4’de verilmiştir (Nazlı, 2020, s. 75).

KUTU-4:

İnsancıl aile terapisini kavramlarına göre aile sisteminin değerlendirilmesinde kullanılabilecek sorular:

Aile Atmosferi:

- ✓ Rogers’a göre Celal-Sevilay ve Mesut’un içinde bulunduğu aile atmosferi nasıl?
- ✓ Rogerian perspektiften irdelediğinizde; Celal’in kendisine koşulsuz olumlu saygı ile oğlu Mesut’a karşı gösterdiği koşulsuz olumlu saygı arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendirirsiniz?
- ✓ Aile üyelerinin “gelişim ve yaşantılarını” destekleyecek bir ortam mevcut mu? Celal’in gelişimini kısıtlayacak bir engel var mı? Sevilay’ın gelişimini kısıtlayacak bir engel var mı? Mesut’un gelişimi için neler yapılıyor?
- ✓ Aile üyelerinin gelişimi için teşvik ve destek var mı?
- ✓ Sevilay-Celal ve Mesut’un kendilik değeri/özsaygısı nasıl?

- ✓ Ebeveynler çocukları için nasıl aile ortamı yaratıyor? Ebeveynler Mesut'un benlik değerini, özsaygısını nasıl etkiliyor?
- ✓ Aile tam olarak işlev yapabiliyor mu?

Ailede Duygular:

- ✓ Aile üyeleri duygularının farkında mı? Bunu nasıl anlarız?
- ✓ Aile üyeleri duygularını bastırıyor mu? Örnek veriniz?
- ✓ Ailede 'duygusal ölüm' var mı? Bunu nasıl anlarız?
- ✓ Aile üyeleri (Sevilay – Celal arasında; Sevilay – Mesut arasında ve Celal – Mesut arasında) arasında duygu paylaşımı, empati var mı?
- ✓ Sevilay-Celal ve Mesut duygusal çeşitliliğe sahip mi?

İletişim türleri:

- ✓ Sevilay-Celal ve Mesut hangi dili baskın kullanıyor?
- ✓ Suçlayıcı iletişimi kim daha baskın kullanıyor? Örnek iletişim mesajı veriniz.
- ✓ Akılcı iletişimi kim daha baskın kullanıyor? Örnek iletişim mesajı veriniz.
- ✓ Sakinleştirici iletişimi kim daha baskın kullanıyor? Örnek iletişim mesajı veriniz.
- ✓ Patavatsız iletişimi kim daha baskın kullanıyor? Örnek iletişim mesajı veriniz.

İnsancıl aile terapisinin Carl Rogers'ın görüşlerinden etkilenmiş olması, onun 'fenomenojik' bakış açısının aile sistemine dolayısı ile "birey ve ailenin kendine özgü doğasını anlama çabası" çok kültürlülük anlayışına uygun olarak değerlendirilmektedir (Corey, 2001). KUTU-4 incelendiğinde, kuramın aile ortamı ve aile atmosferine yapılan vurgu ön plana çıkmaktadır. Aile ortamında bireylerin kendilerini ifade edebilmeleri, kişisel gelişimlerinin desteklenmesi, aile üyelerinin "tam olarak işlev" yapabilmesi (Goldenberg ve Goldenberg, 1996) ön plana çıkmaktadır. Vavien filminde aile atmosferi değerlendirildiğinde özellikle Sevilay ve Mesut'un kendilerini ifade edemedikleri anlaşılmaktadır. Özellikle Celal'in eşini ve oğlunu eleştirdiği sahneler incelendiğinde (kahvaltı sahnesi 28:20- 28:42 ve arabada baba-oğul diyalogu 29:46-30-23) Sevilay ve Mesut'un kendini ifade edemedikleri değerlendirilmektedir. Aile üyelerinin gelişimini desteklenip desteklenmediği incelendiğinde; eşlerin kendi gelişimlerine ve çocukları Mesut'a yönelik bir çabasına rastlanılmamıştır. Nazlı (2013) araştırmasında katılımcılara "aile üyelerinin kişisel gelişimleri destekleniyor mu?" sorusu yöneltilmiş; öğrenim düzeyi düşük ve orta gelir grubundaki ailelerde yetişkinlerin kendi kişisel gelişimlerine odaklanmadıkları ancak çocuklarının gelişimlerini önemsedikleri, öğrenim düzeyi arttıkça yetişkinlerin kendi kişisel gelişimlerini önemsedikleri belirlenmiştir.

Ancak, çok kültürlü psikolojik danışma perspektifinden ele alındığında, kuramın *kendilik değeri, benlik saygısı, kendini gerçekleştirme, tam insan, akıl-beden-duygu üçgeni* gibi kimlik odaklı kavramların ABD kültüründen, batı bireyci kültürel değerlerden etkilendiği ve evrensel olarak farklı kültürlere uyarlarlarken dikkatli olmanın yararlı olacağı söylenebilir. Şahan ve Akbaş (2018) insanların bireysel kimliklerinin hem yaşadıkları grubun kimliğinden ve hem de evrensel kimlikten etkilendiğini belirtir. Vavien filmindeki çekirdek ailenin evrensel kültürden sınırlı etkilendiği, alt-orta alt sosyoekonomik düzeydeki ailelerin daha çok yaşadıkları grubun kimliğini benimsedikleri söylenebilir.

İnsancıl aile terapisi bireylerin aile içinde duygularının farkında olmadıkları, bundan dolayı duygularını bastırdıkları varsayımına dayanır. Satır'e göre aile üyeleri duygularını fark etmez ve bunu ifade edemezlerse 'duygusal ölüm' gerçekleşir ve aile üyeleri birbirinden uzaklaşır (Berksun ve Sayar, 2013; Goldenberg ve Goldenberg, 1996; Nichols ve Schwartz, 1998). Vavien filminde ailede temel sorunun iletişim olduğu ve duygularını ifade edemeyen aile üyelerinin birbirlerinden uzaklaştığı; Celal'in iş dışında erkek arkadaşları ile gece alemlerinde olması ve evden uzak kalması, Sevilay'ın evde yalnız kaldığı sahnelerin fazlalığı, oğul Mesut'un nerede olduğunu ebeveynlerinin bilmemesi değerlendirildiğinde Satır'in duygusal ölüm olarak nitelendirdiği kavramın bu ailede olduğu anlaşılmaktadır.

Satır'in bir diğer katkısı ailede işlevsiz iletişim kalıplarıdır. Bireyler stresli durumlarda dört işlevsiz iletişim tarzını (suçlayıcı, sakinleştirici, patavatsız, akılcı) kullanır (Şenol- Durak ve Fıfıloğlu, 2007; Goldenberg ve Goldenberg, 1996; Gladding, 2015). Vavien filminde Sevilay ve Mesut'un sakinleştirici, Celal'in ise suçlayıcı iletişim tarzını benimsediği anlaşılmaktadır (baba ile oğlunun el yıkama ile ilgili diyalogu 12:25-13:00, baba ile oğlunun mobiletten düşmesi ile ilgili diyalogu 27:55-28:15, tüm aile üyelerinin birlikte olduğu kahvaltı sahnesi 28:20-28:42, arabada baba-oğul diyalogu 29:46-30:23, Sevilay'ın komşusu ile fırındaki diyalogu 30:38-31:01). Aile sosyal ilişkilerin yoğun olduğu bir birimdir ve insancıl aile kuramın iletişim/etkileşim odaklı olduğu değerlendirildiğinde, çok kültürlü perspektif ile farklı kültürlerde aileler ile çalışırken kuramdan yararlanılabileceği değerlendirilmektedir. Nazlı (2013) araştırmasında düşük öğrenim düzeyinde ev hanımların aile içinde sorunların büyümemesi için pasif kaldıkları ve alttan almayı tercih ettikleri, sakinleştirici dil kullandıkları belirlemiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Anadolu coğrafyasının kadim geçmişi ve kültürel zenginliği; çok kültürlü aile psikolojik danışmasında, danışan aile ve aile psikolojik danışmanının niteliklerinin çeşitliliği sunulan hizmetin kalitesinde önemli bir faktör olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Çok kültürlü aile psikolojik danışmanlığında birbirleri ile karşılıklı etkileşim halinde olan iki taraf vardır. Birincisi, *danışan aile* olup onun kendine özgü 'biricik' nitelikleri (aile biçimi, ailenin yaşam döngüsü, ekonomik düzey, meslekleri, yaş, cinsiyet, yetiştiği kök ailenin değerleri, ikamet ettiği yaşam bölgesinin aile değerleri, etnisite, din/mezhep, siyasi görüş, iç-dış göç öyküsü gibi) ve 'evrensel' nitelikleri (ailenin kültürler üstü meta özellikleri) danışma sürecini etkileyen kültürel değerleri olarak dikkate alınır. İkincisi, *aile psikolojik danışmanı* olup onun 'bireysel' nitelikleri (yaş, cinsiyet, din/mezhep, siyasi yönelim, sosyoekonomik düzeyi, karakter özellikleri, kök ailesindeki değerler, evli/bekar kimliği, yaşam felsefesi, yetiştiği ve yaşadığı coğrafi bölgenin aile değerleri, iç-dış göç öyküsü gibi) ve 'mesleki' nitelikleri (lisans ve lisans üstü eğitimi, sertifikaları, süpervizyon desteği, çalışma alanı, tecrübesi, benimsediği kuramlar, birincil-ikincil ya da üçüncül ruh sağlığı yetkinliği gibi) danışma sürecinin odağında yer alır.

Aile psikolojik danışmanlarının mesleki nitelikleri arasında benimsedikleri kuram/lar ve bu kuramları çok kültürlü perspektif ile uygulama bilgi, beceri ve yetkinliği yer alır. Aile terapisi kuramlarının hangi ülkede, hangi ortamlarda (hastane, okul, danışma merkezi) geliştirildiği ve kuramcılarının mesleki kimliklerinin (psikiyatrist, klinik psikolog, psikolog, psikolojik danışman, sosyal çalışmacı) ve mesleki yetkinliklerinin (birincil önleme, ikincil önleme, üçüncül önleme) dikkate alınması da son derece önemlidir. Bu çalışmada çok kültürlü perspektif ile dört temel sistemik kurama (psikoanalitik aile terapisi, yapısal aile terapisi, stratejik aile terapisi ve insancıl aile terapisi) dayanarak, aile psikolojik danışmanlarının hizmet sundukları ailelerin sistemlerini nasıl değerlendirecekleri Vavien filmi analizi ile somutlaştırılarak sunulmuştur.

Farklı kültürel ortamlarda geliştirilen aile terapisi kuramlarının Türkiye'de kullanımı, çok kültürlü perspektif ile mümkündür. Batı bireyci aile değerlerinde, Avrupa-Amerika kültüründe geliştirilen aile terapisi kuramlarının (Corey, 2008; Ginter, Roysircar ve Gerstein, 2022; Gladding, 2015) kullanımında kültürel öğeler dikkate alınarak köklü kuramlardan yararlanılabilir. Aile psikolojik danışmanları hem kendi hem de hizmet sundukları ailelerin kültürünü bilmeleri ve batı kaynaklı kuramları çok kültürlü perspektif ile yorumlayabilmeleri

önemlidir. Ailenin evrensel bir kurum olduğu ve biricik doğası dikkate alınarak, çok kültürlü perspektif ile “*biriciklik ile evrensellik doğası dengelenerek*” temel sistemik kuramlardan yararlanılabilir. Bunun için aile psikolojik danışmanlarına şunlar önerilebilir:

- Batı kültürü ben odaklıdır; bireylerin 18 yaşından itibaren kendi kararlarını vermesi, sorumluluklarını üstlenmesi beklenilmekte ve bunun olgunluk göstergesi olduğu benimsenmektedir. Bu bakış açısı içinde tasarlanan kuramların aile üyesi olarak bireylerin “kimlik” gelişimi ile ilgili kavramları bu kapsamda değerlendirilmelidir. Dolayısı ile Bowen’ın ‘*benliğe farklılaşma*’ kavramı; Satır’ın ‘*kendilik değeri, benlik saygısı, tam insan, akıl-beden-duygu üçgeni*’ Türkiye’de yaşayan ailelerin sistemlerini değerlendirirken dikkatli olunmalıdır. Aile bağlarının güçlü, çekirdek aile-kök aile ilişkisinin önemsendiği ailelerde bu kavramların kullanımı çok kültürlü perspektife göre uygun değildir.
- Yapısal aile terapisi ile stratejik aile terapisi kuramlarında “kimlik” odaklı bir kavram ön plana çıkmamakta, bu kuramlar daha çok ailenin iç etkileşim örüntülerine ağırlık vermektedir. Dolayısı ile bu kuramların kavramları Türkiye’de aileler ile çalışırken kullanımı daha elverişlidir.
- Bowen’ın ‘*üçgen*’ kavramı ailenin iç örüntüsünü betimlediği için ve geçmiş kuşaktan yani kök aileden kültürel davranış kalıplarının aktarımına odaklanan ‘*kuşaklar arası aktarım*’ kavramı çok kültürlülük anlayışına uygun olduğu için kullanımı uygundur.
- Aile sisteminin iç dinamiklerini açıklayan kavramların sistemik kuramların *köklü kavramları* olduğu değerlendirilmeli; bu kavramların ‘evrensel kabuller’ olarak ele alınması yararlı olacaktır. Yapısal aile terapisinin aile yapısı, alt sistemler, sınırlar, kurallar, hiyerarşi, güç-gruplaşma ve koalisyon gibi temel kavramları; stratejik aile terapisinin kurallar, hiyerarşi, aile dengesi, döngüsel nedensellik kavramları köklü kavramlardır ve aile terapilerinin temel kavramları olarak benimsendiği unutulmamalıdır.
- Türkiye gelenek göreneklerini sürekli güncelleyen; globalleşen dünya ile daha fazla etkileşim içine giren, özellikle internet ve bilişim teknolojisi ile batı kültürünün aile değerlerine benimsemeye başlayan genç kuşaklara sahip bir ülkedir. Özellikle eğitim düzeyi yüksek, “Y ve Z kuşağı” olarak nitelendirilen aileler ile çalışırken Bowen’ın benliğe farklılaşma’ kavramı; Satır’ın ‘*kendilik değeri, benlik saygısı, tam insan, akıl-beden-duygu üçgeni*’ kavramlarından yararlanılabilir.

- Öğrenim düzeyi yüksek, yeniliklere ve bireysel gelişime önem veren aileler ile çalışırken Virginia Satir'in kuramı daha işlevsel olacaktır. Rogers'ın insana bakışını sistemik kurama taşıyan Satir'in kavramları üst-üst orta sosyoekonomik düzeydeki aileler ile çalışırken yararlanılabilir.
- Salvador Minuchin ve Virginia Satir'in mesleki yetkinlikleri farklı olsa da, kuramlarını geliştirirken okullarda çalışmış olmaları ve 'ev ziyaretleri' ile velileri/aileleri doğal ortamlarında gözlem yapma fırsatlarının olması, orta-alt sosyoekonomik aileler ve göçmen aileler ile çalışmalarını alana çok kültürlülük açısından da destek sunmaktadır.
- Minuchin ve Satir'in okullarda (öğrenci ve ailesi) çalışmış olması birincil ve ikincil önleme düzeyinde çalışan, bir diğer ifade ile gelişimsel koruyucu-önleyici ruh sağlığı profesyoneli olan aile psikolojik danışmanlarının yapısal aile terapisi ve insancıl aile terapisinden yararlanmasını olanaklı kılmaktadır.
- Ayrıca, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik (PDR) lisans ve lisans üstü programlarında Carl Rogers'ın kuramı ağırlıklı yer alması, PDR kökenli aile psikolojik danışmanları için insancıl aile terapisi kuramının elverişli olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın sınırlılığı Vavien filmi analiz edilerek yapılmış olmasıdır. Vavien filmi Karadeniz- İç Anadolu kültüründe, orta-alt orta sosyoekonomik düzeyde, üç kişilik çekirdek aile yapısındaki bir ailenin yaşam öyküsünü ele almaktadır. Türkiye zengin kültürel derinliği, kadim geçmişi olan ve aynı zamanda genç nüfusu, dijitalleşme ve sosyal medya ile global kültüre açıklığı değerlerini sürekli güncellemektedir. Aileler ile çalışan ruh sağlığı profesyonelleri için farklı aile yapılarında, Anadolu'nun diğer bölgelerinde, farklı eğitim ve sosyoekonomik düzeylerindeki aile öykülerini ele alan filmler analiz edilebilir.

Teşekkür: Eserini lisans ve lisans üstü derslerimde kullanma iznini veren Vavien filminin senaristi ve başrol oyuncusu takdir ettiğim güzel sanatçımız Engin GÜNAYDIN'a çok teşekkür ediyorum.

KAYNAKÇA

- Başbuğ, A. (1995). Metropolitan aile ilişkilerinde değişen cinsel roller. *Aile Kurultayı*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Berksun, O. ve Sayar, G. H. (2013). *Aile ve Eş Terapileri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bektaş, D. Y. (2006). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ve psikolojik danışman eğitimindeki yeri. *Ege Eğitim Dergisi*, 1, 43-59.
- Bowen, M. (1981), Therapy in the Practice of Psychotherapy, Berenson, G. ve White, H. (Ed). *Annual Review of Family Therapy*. New York: Human Sciences Press.
- Bronfenbrenner, U. (2005). *Making Human Beings Human*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları* (Ergene, T. Çev.). Mentis Yayınları.
- Erdur-Baker, O. (2007). Psikolojik danışma ve kültürel faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik*, 3(27), 109-122.
- Fenell, D., and Weinhold, B. (1989). *Counseling Families*. Colorado: Love Pub. Com.
- Gladding, S.T. (2015). *Aile Terapisi Tarihi Kuram ve Uygulamaları*. (İ. Keklik ve İ. Yıldırım Çev. Editörleri), Ankara: PDR Derneği Yayınları.
- Ginter, E.J., Roysircar, G. ve Gerstein, L.H. (2022). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları ve Uygulamaları*. (Baştemur, Ş. ve Kurşuncu, M.A. çev.), Ankara: Nobel Yayınları.
- Goldenberg, I., and Goldenberg, H. (1996). *Family Therapy*. Fourth Edition, Brooks/cole Pub. Com.
- Haley, J. (1988). *İletişim*. (Uzunöz, A. çev.), Ankara: Çark Kitabevi.
- Hofstede, G., Hofstede, G. J. and Minkov, M. (2010). *Cultures and Organizations. Software of the Mind: Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*. Third Edition, McGraw Hill.
- Kalk, C. (1985). Family counselling interventions: Understanding family systems and the referral process, *Intervention in School and Clinic*. Vol. 28, 4.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel Psikoloji Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağnıcı, D.Y. (2013). Çok kültürlü psikolojik danışma eğitiminin rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarına yerleştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5, (40), 222-231.
- Kararımak, O. (2008). Çok kültürlülük, kültürel duyarlılık ve psikolojik danışma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 115-126.
- Martin C. (1994). The female voice: Application to Bowen's family systems therapy, *Journal of Marital and Family Therapy*. vol. 20,1.
- Minuchin, S. (1981). Constructing A Therapeutic Realty (Brenson, G. ve White, H. Ed.). *Annual Review of Family Therapy*. New York: Human Sciences Press.

- Minuchin, S., Lee, W.Y., and Simon, G.M. (2006). *Mastering Family Therapy*. 2th edition, New Jersey: John Wiley& Sons Inc.
- Nazlı, S. (2013). Evli kadınların aile sistemlerini algılayışları. *AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46,1, 417-437.
- Nazlı, S. (2020). Temel sistemik kuramlar. *Evlilik ve Aile Psikolojik Danışmanlığı, 1. Baskı*. (Ed. S. Nazlı), s. 50-81, Ankara: Anı Yayınevi.
- Nazlı, S. (2022). *Aile Danışmanlığı, 17. Baskı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Nichols, M. P. (2017). *Aile Terapisi*. (Gündüz, O. Çev.) Ankara: Kaknüs yayınları
- Nichols, M., and Schwartz, R. (1998). *Family Therapy*. 4. Edition, Boston: Allyn and Bacon.
- Resmî Gazete. (2001) Türk Medeni Kanunu, Sayı:24607.
- Şahan, B. ve Akbaş, T. (2018). Kültürel olarak farklı ailelerle psikolojik danışma ve Türk aile yapısında kültürün rolü. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 217-239.
- Şenol Durak, E. ve Fışlıoğlu, H. (2007). Film analizi yöntemi ile virginia satir aile terapisi yaklaşımına bir bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10, 20, 43-62.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2021). Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2021. Ankara: TC Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu, erişim: <http://www.tuik.gov.tr>
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2016). Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Erişim: www.aile.gov.tr.
- Türkçapar, N. (1991). Aile ruh sağlığı ve normaldışı davranışlar, *Türkiye Aile Yıllığı*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu.
- Yeşilyaprak, B. (2013). Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı, 4. Baskı. Ankara: Pegem Yayınları.

Extended Abstract

The first theories in the field of family therapy were developed in the 1960s-70s in the cultural values of the United States (USA), mostly in clinical settings and by psychiatrists. Basic systemic theories guide family counselors' evaluation of the family system. The ability of family counselors to transfer the multicultural perspective and the view of the family system of basic theories to the field of developmental, protective-preventive family counseling is an important indicator of their professional competence (Nazlı, 2020). In this study, based on four basic systemic theories (psychoanalytic family therapy, structural family

therapy, strategic family therapy and humanistic family therapy) with a multicultural perspective, how family counselors will evaluate the systems of the families they serve is presented with the analysis of the Vavien film.

Summary of Vavien Movie:

In this study, the first 30 minutes of the movie Vavien, whose script was adapted from a real-life story, were analyzed. The movie Vavien, whose screenplay was written by Engin Günaydın and was released in 2009, deals with the story of a three-person nuclear family in the middle-lower middle-income group in Erbaa in Tokat. The character of Celal is in his 40s, probably a high school graduate, works as a tradesman in a small electrician's shop with his older brother, is married, and has one child. The character of Sevilay is between 35-40 years old, housewife, possibly secondary or high school graduate, married and has one child. The only child of the nuclear family, 13-14 years old, is the character of Mesut. In the movie, the family is in a traditional structure: The economic needs are done by the father and the housework is done by the mother, the head of the family is male, the father who uses angry and accusatory language, the mother who tries to calm him down, the mother who tries to protect her son against his father but does not know what her son is doing.

Psychoanalytic Family Therapy:

While evaluating the system of the family that lives with the traditional values in Tokat, one must be careful in Bowen's concept of 'differentiation into self'. When considered from a multicultural perspective, it is considered that it would not be appropriate to integrate this concept, which reflects the individualist and individual-oriented perspective of the US culture into the traditional family structure of Turkey.

In Bowen's perspective, another popular concept that can be used to evaluate the family system is the 'triangle'. When looking at the nuclear family in the movie Vavien, when stress occurs between Celal and Sevilay, it is checked whether a triangle is formed with a third person or object/activity. Since the triangle is not a feature that requires it to be considered as a concept valid only for families living in the US culture, the concept of triangle can be used when evaluating the systems of families in Turkey.

Another key concept of Bowen's theory is the intergenerational transmission process. Bowen's concept of intergenerational transmission is a concept suitable for a multicultural perspective. It is used to describe the process of transferring

family values and rituals of each culture from generation to generation. It is understood that Sevilay grew up in a family whose father figure was dominant, and in her own family he bowed to his husband Celal just like her mother. The next generation, Mesut, is treated similarly (emotional reflection process). It can be said that Mesut was brought up in a father-dominated family environment, just like his mother, and in this way, dysfunctional behavior patterns were transferred from generation to generation.

Structural Family Therapy:

It is possible to adapt Minuchin's basic concepts (family structure, subsystems, boundaries, rules, hierarchy, power-grouping and coalition) to the family system in Vavien. The traditional core family in Turkey, consisting of Celal-Sevilay and Mesut, reflects the Black Sea-Mid Anatolian culture. It is understood that there is a family structure consisting of middle-lower middle socioeconomic level, small shopkeeper father and housewife mother, and adolescent children with average academic achievement. Father Celal is responsible from the economic needs of the house, Sevilay the mother does the housework, and the son Mesut do simple houseworks such as buying bread. It is understood that they have adopted the roles and rules in the traditional family profile.

In the movie Vavien, it is understood that the nuclear family has been able to establish the balance of 'open-closeness' to the external system, that is, to the social environment. It is observed that family members interact with their social environment and interact harmoniously with the social environment. Although Minuchin does not emphasize "culture", the harmony and mutual interaction of the family with the social environment is suitable for the multicultural perspective.

There are three basic subsystems in the family: the spouse subsystem, the parent subsystem, and the child subsystem. When evaluating based on Minuchin's (1981) features that subsystems should have, it is understood that this family is in a 'disconnected' structure, especially the spouse and parent subsystems are dysfunctional, the spouses have very limited interaction with each other and cannot meet each other's needs.

Strategic Family Therapy:

We can apply many concepts of strategic family therapy (communication, rules, hierarchy, family balance, circular causality) to the nuclear family in Vavien. As the strategic theory says, there is a constant communication between Celal-

Sevilay and Mesut, and this communication cannot be considered as analogical communication. However, digital communication, which is described as a clear message, is not used properly. It is seen that spouses have difficulty in communicating themselves clearly and clearly to each other and to their children.

Another important concept that strategic family therapy brought to the literature is the concept of hierarchy/power. It is stated that healthy families have a clear hierarchy appropriate to their context (ie culture) (Nazlı, 2022). In Vavien, it is understood that the hierarchy is in the father Celal and that the mother Sevilay and son Mesut adopted it. It is observed that the Vavien family is in the family life cycle with adolescent children, and the rules and roles are traditionally determined. Considering the view that the problem in the family occurs in three ways (cybernetic, structural, functional) in strategic family therapy, it is understood that the source of dysfunction is cybernetic because the family in the movie Vavien cannot communicate.

Humanistic Family Therapy:

The fact that humanistic family therapy was influenced by Carl Rogers's views, his 'phenomenological' perspective on the family system, and therefore the "effort to understand the unique nature of the individual and the family" is evaluated in accordance with the multicultural understanding. Humanistic family therapy is based on the assumption that individuals are not aware of their emotions in the family and therefore suppress their emotions. In the movie Vavien, it is understood that the main problem in the family is communication and the family members who cannot express their feelings distance themselves from each other and the concept that he describes as emotional death is in this family.

Another contribution of Satir is dysfunctional communication patterns in the family. Individuals use 4 dysfunctional communication styles (accusing, calming, tactless, rational) in stressful situations. It is understood that Celal used the accusatory language dominantly, while Sevilay and Mesut used the calming language.

Conclusion and Suggestions:

The use of family therapy theories developed in different cultural environments in Turkey is possible with a multicultural perspective. In other words, considering the uniqueness and universality nature of families, basic family therapy theories developed according to Western values can be utilized.

The limitation of this study is that it was made by analyzing only one movie. The movie Vavien deals with the life story of a family of three in the middle-lower middle socioeconomic level, in the middle Anatolian culture. Turkey is constantly updating its values with its rich cultural depth, ancient past and at the same time young population, its openness to global culture with digitalization and social media. For mental health professionals working with families, films dealing with family histories in different family structures, other regions of Anatolia, and different educational and socioeconomic levels can be analyzed. As a result, while psychoanalytic, structural, strategic and humanistic family therapy theories, which are characterized as deep-rooted family therapy theories, provide services to families in Turkey, their identity-oriented concepts (such as differentiation to self, self-worth, full human) can be used with caution.

Yazarlar Hakkında / About Authors

Prof. Dr. Serap NAZLI, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. E-posta: serapnazli68@gmail.com

Prof. Dr. Serap NAZLI, Ankara University Faculty of Educational Sciences. E-mail: serapnazli68@gmail.com

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Çıkar çatışması yoktur.

There is no conflict of interest.

Fonlama / Funding

Herhangi bir fon desteği alınmamıştır.

No funding has been received.

ORCID

Serap NAZLI <http://orcid.org/0000-0002-8875-7926>

Aile Danışmanlığında Etik: Ayrıcalıklı Zorluklar ve Etik İkilem Çözme Süreci

Ethics in Family Counseling: Privileged Challenges and Ethical Dilemma Resolution Process

Adem Kantar

Hikmet Ezgi Yılmaz

Öz. Bu çalışma mesleki etik ilkeler bağlamında aile danışmanlarının daha etkin görüşmeler yapabilmesi için uygulayıcılara pratik öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Bu ana amaçtan hareketle aile danışmanlığı sürecindeki ayrıcalıklı zorluklara, aile danışmanlığı alanında çalışan uygulayıcılar için ortak etik görevlere ve temel prensiplere yer verilmiştir. Aile danışmanlarının mesleklerini icra ederken nasıl davranacaklarını bildiren mesleki kodlar *ideal standartları* ifade etmektedir. Ancak uygulama esnasında yaşanan etik ikilemler karmaşık bir yapıya sahip olabilir. Bu nedenle, mesleki etik kodlar her ne kadar aile danışmanları için yol gösterici olsa da uygulamada yaşanan etik ikilemlerin çözülmesi zorlayıcı ya da karmaşık olabilir. Bu bağlamda etik ikilemlerin nasıl ele alınacağı ve nasıl çözülebileceğini açıklayan çalışmalara ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Bu ihtiyaçtan hareketle çalışmada örnek etik bir ikilem sunulmuş ve etik ikilemin nasıl çözüleceği basamak basamak detaylandırılmıştır. Alanda çalışan uygulamacılar etik ikilem çözme sürecinde sunulan basamakları modelleyerek karşılaştıkları etik ikilemlere ilişkin olası çözüm yollarını üretebilir ve uygulayabilir.

Anahtar Kelimeler. Etik ikilem, Etik, Aile Danışmanlığı.

Abstract. The aim of this study is to give practical advice to family counselors so that they can do better interviews while still following professional ethics. In addition, this study looks at the most challenging parts of family counseling, the most common ethical responsibilities, and the most important rules for people working in the family counseling field. Codes of ethics that tell family counselors how to act while doing their jobs show what the *best standards* are. However, ethical dilemmas experienced during implementation can have a complex structure. Therefore, although professional, ethical codes guide family counselors, resolving ethical dilemmas can be challenging or complex. In this context, it can be said that there is a need for studies that explain how ethical dilemmas can be handled and resolved. Based on this need, the study gives an example of an ethical dilemma and shows step-by-step how to solve the dilemma. In light of what has been reported in this study, practitioners can model the steps in the ethical dilemma process and try out possible solutions to their dilemmas.

Keywords. Ethical Dilemma, Ethic, Family Counseling.

Adem Kantar

Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Erzurum, Türkiye
e-mail: adem.kantar@erzurum.edu.tr

Hikmet Ezgi Yılmaz

Türkiye Yeşilay Cemiyeti, Yeşilay Danışmanlık Merkezi, Türkiye
e-mail: ezgi.yilmaz@yesilay.org.tr

Geliş/Received: 08.12.2022

Kabul/Accepted: 26.12.2022

<https://doi.org/10.58434/apdad.12161>

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
Turkish Psychological Counseling and Guidance Association

Giriş

Bir faaliyet grubunun meslek olarak kabul edilebilmesi için birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özellikler mesleğin bir eğitim yoluyla elde edilmesi, belirli bir ücret karşılığında yapılması, toplumda bulunan bir ihtiyaca karşılık gelmesi ve meslek elemanları tarafından yapılan işlerin belirli bir mesleki standartta sahip olması şeklinde sıralanabilir (Yeşilyaprak, 2018). Bu özellikler arasında yer alan *mesleki standartlar* meslek elemanlarının daha nitelikli hizmet vermelerini amaçlamaktadır. Bu yönüyle mesleki standartlar ile etik ilkelerin birbiriyle ilişkili olabileceği söylenebilir. Diğer bir deyişle, etik ilkeler mesleki standartların nasıl belirleneceğine yön vermektedir (Erdoğan ve Aslan, 2022; Bond, 2016).

Bir mesleğin nasıl icra edileceği, meslek elemanlarının nasıl davranması gerektiği, davranışları yönlendiren kuralların ve sınırların neler olduğu mesleki etik ilkeleriyle ilişkilidir. Bu yönüyle mesleki etik ilkeler meslek elemanları için hangi davranışların *doğru* hangi davranışların ise *yanlış* olabileceği hakkında fikir sunmaktadır (Gergen, 2015). Daha açık bir ifadeyle meslek etiği, meslek elemanlarının topluma daha nitelikli bir hizmet sunabilme amaçlarına hizmet etmektedir. Bu doğrultuda mesleki etik ilkelere uygun olarak hizmet veren bir ruh sağlığı profesyonelinin meslek saygınlığını koruyacağı ve mesleki uygulamaların gelişimine katkı sunacağı söylenebilir (Corey ve diğerleri, 2015). Buradan hareketle, aile danışmanları için mesleki etik kurallarının nihai amacı danışanları, çalıştıkları kurumu, mesleği ve en nihayetinde toplumu korumak olduğu ifade edilebilir.

Bu çalışmanın ilk bölümünde çift veya aile danışmanlığı sürecinin doğası gereği kendisine has ayrıcalıklı zorluklarına yer verilmiştir. İkinci bölümünde ise çift ve aile danışmanlığı sürecinin temel prensipleri ve ortak etik görevleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın son bölümünde etik ikilem çözme süreci örneklendirilerek detaylandırılmıştır.

Ayrıcalıklı Zorluklar ve Yaygın Etik Sorunlar

Aile ya da çift danışmanlığındaki etik ikilemlerin, bireysel danışma ve hatta grupla psikolojik danışmaya göre daha fazla olabileceğini söylemek mümkündür. Bu durumun temelde birkaç sebebi vardır. Bireysel danışmanlık sürecinde odak bir kişiyle sınırlı iken aile ve grup danışmanlığında birden çok kişiyle birlikte çalışmak söz konusudur. Grupla psikolojik danışmada ideal olarak süreçten önce birbirleriyle bağlantıları olmayan ve süreçten sonra da bağlantıları olmayacak bireylerden bahsedilebilir (Gladding, 2012). Buna karşılık, aile danışmanlığında ise durum böyle değildir. Aile danışmanlığında bireylerin hem süreçten önce hem de süreçten sonra birbirleriyle ilişkileri devam etmektedir (Gold, 2018). Bu nedenle, aile danışmanlığının doğası gereği birtakım zorlukları barındırdığı söylenebilir.

Deneyimli aile danışmanları terapötik sürecin kişisel değerler, aile değerleri ve benimsenen kuramın değerleri gibi faktörlerden etkileneceğinin farkındadır (Polat Uluocak ve Bulut, 2011). Aile danışmanlığı sürecinin, hizmeti veren uzmanın değer yargılarına göre ilerlemesi danışanların özerkliğine gölge düşürebilir. Bu nedenle aile danışmanlarına buldukları konum itibarıyla bilge olduklarını düşünerek kendi değer yargılarına göre aile ya da çiftlere mutlu olma yollarını bildiren bir reçete yazma gücü verilmemektedir. Çünkü aile danışmanlığı bir telkin etme, öğüt verme işi değildir. Buna karşılık aile danışmanları kendi değerlerini saklı tutma, tarafsız olabilmeye kaygısıyla değerlerini görmezden gelmeleri de tercih edilen bir seçenek değildir. Hizmet alan bireyler ile destek sunan aile danışmanı arasında kurulacak olan güven ilişkisinin oluşabilmesi için taraflar arasında açık bir iletişimin, koşulsuz kabulün, içtenliğin ve

saydamlığın yerleşmesi gereklidir. Bu nedenle de danışanlar için yardım verenin nerede durduğunu bilmek önemlidir (Scher ve Kozłowska, 2012). Diğer bir deyişle, aile danışmanının aileye ve soruna yaklaşımı olabildiğince değer yargılarından arınık, objektif ve tarafsız olmalıdır.

Aileler ya da çiftler genellikle danışmaya farklı motivasyon düzeyi, farklı ihtiyaçlar, farklı beklentiler veya farklı gündemlerle gelmektedirler. Bu bağlamda, gerçek dışı inançlarla sorumluluğun sadece danışmanlık hizmeti veren uzmanda olduğunu düşünmek, destek almak için gecikmek, danışmandan kesin yönlendirmeler beklemek, terapi sürerken aile üyelerinden herhangi birinin danışmanla birebir görüşmek istemesi, çiftlerden birinin değişim için sadece eşinin desteğe ihtiyacı olduğunu düşünmesi gibi durumlar çift ya da aile danışmanlığı sürecini zorlaştırabilmektedir (Margolin, 1982). Benzer şekilde, çiftler veya aileler danışmanlığa çok sayıda çatışma alanıyla gelebilir. Ev içerisinde paylaşılan görevler, aile bütçesinin adil dağılımı, çocukların bireyselleşme ihtiyaçları gibi konular en yaygın görülen çatışma konularından bazılarıdır. Üstelik danışanların yaşadığı çatışmalar bazı durumlarda uzmanı da dahil eden etik bir ikileme de dönüşebilmektedir (Arcuri, 2015). Örneğin, para yönetimi konusunda sorunlar yaşayan bir çiftin psikolojik danışma için başvurduğu bir durumda, çiftlerden biri eşinin para harcama konusunda oldukça savurgan olduğundan yakınabilir. Birkaç oturumun ardından eşinin savurgan harcamalarından dolayı seans ücretini ödemekte güçlük yaşadıklarında bu durumu psikolojik danışman ile paylaşabilir ve bunun sonucunda psikolojik danışman günah keçisi haline gelen eşe benzer duygular hissedebilir. Örnekte de sunulduğu üzere aile danışmanlığında yaşanan çatışmalar ve etik ikilemler bazı durumlarda yardım vereni de kapsayabilmektedir.

Aile danışmanları için bir diğer zorluk ailelerin kavramsallaştırılması ile ilgilidir. Aile ya da çift danışmanlığında çok çeşitli toplumların ve farklı aile yapılarının bulunması evrensel bir aile tanımının yapılmasını güçleştirmektedir (Gold, 2018; Corey, 2015). Bu durumun doğal bir sonucu olarak da aile ya da çift terapisine yapılan tanımlamalar bir o kadar çeşitli olmaktadır. Çift terapisi, aile danışmanlığı, aile terapisi, ilişki geliştirme, aile rehberliği, boşanma öncesi ve sonrası danışmanlığı, evlilik öncesi psikolojik danışma, evlilik öncesi eğitim gibi birçok tanım bulunmaktadır (Nazlı, 2020). Ortak ebeveynleri olan çocuklar kendilerini çoğunlukla iki veya daha fazla ailesi varmış gibi görür. Toplulukçu kültürden bireyci kültüre doğru yol alan kültürümüzde geniş akrabalık sisteminde büyüyen çocuklar, bir dönem nine ve dede, teyze, hala, amca, dayı veya büyük kardeşlerle yaşamış olabilir. Bu nedenle ailede tek ebeveyn, iki ebeveyn ya da üvey ebeveyn olabilir. Ek olarak, aileler yaşlı akrabalar, evlatlık çocuklar ya da yarı zamanlı üyeleri içerebilir. Kendilerini bir aile olarak gören bireyler bazen tercihen bazen yasal süreçler nedeniyle birlikte yaşayamazlar. Bu nedenle aile ya da çiftlere yönelik genel bir tanım çabası yerine ailenin içerdiği özellikler bakımından ele alınması önerilebilir. Ailenin üye sayısı, üyelerin niteliği (anne, baba, kardeş, nine, dede vb.), aile içi iletişim, ekonomik yapı, akrabalık ilişkileri, aile bireyleri arasındaki otorite ve hiyerarşi gibi özellikler aile sisteminin tanımlanmasına yardımcı olabilir (Baltacı, 2010; Welfel, 2010).

Çift ya da aile danışmanları da dahil olmak üzere psikolojik yardım hizmeti sunan mesleklerin tamamında mesleki derneklerce kabul edilmiş etik görevlerden biri mahremiyetin korunmasıdır. Gizlilik ilkesi mesleki etik bir kod olmakla beraber birçok ülkede yasal bir zorunluluktur (Gladding, 2012). Gizlilik ilkesi hem aile danışmanını hem de danışanları sorumlu tutmaktadır. Bu yöndeki en

önemli önlemlerden birisi danışma sürecinin başında danışman tarafından her üyeye ayrı ayrı bilgilendirilmiş onam formunun tanıtılıp onaylarıyla beraber imzalatılmasıdır. Aile danışmanlığı sürecinde gizliliğin mutlak bir şekilde korunması söz konusu değildir. Aile danışmanı süreçte gizlilik ilkesi ile ilgili istisnai durumları üyelere açıklamakla mükelleftir. Bu istisnai durumlar, bireyin kendisine ya da bir başkasına zarar verebileceği durumları kapsamaktadır. Çocuk ya da yaşlı istismarı, ensest, mahkeme kararı gibi yasaların gerektirdiği hallerde danışman ilgili kurumları bilgilendirmekle sorumludur (Gladding, 2012).

Çift ya da aile danışmanları psikolojik danışma sürecinde yasal durumlarla karşı karşıya gelebilir. Bu yasal durumlara çocuk velayetini değerlendirme, istismar bildirme, mahkemeye tanık olarak çağrılma, boşanma ya da vekalet gibi konular örnek olarak verilebilir (Akkaya, 2014). Aile danışmanının *uzman görüşünün* alınması nedeniyle hukuk süreçlerine dahil olması durumunda Hukuk Muhakemeleri Kanununun 293. maddesi önem teşkil etmektedir. Başka bir örnek olarak, aile danışmanı *istismar suçlarıyla* ilişkili olarak hukuk süreçlerine dahil olduğunda Türk Ceza Kanununun 102. ve 103. maddeleri kendisini ilgilendirmektedir. Son olarak, aile danışmanı *bilirkişi* olarak hukuk süreçlerine dahil olduğunda ise Ceza Muhakemeleri Kanununun 62. ila 73. maddelerinin önemli olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda aile danışmanının kendisini ilgilendiren yasal konulara hakim olması daha nitelikli bir hizmet vermesine katkı sağlayacağı ifade edilebilir.

Aile ve Çift Danışmanlığında Temel Prensipler ve Etik Görevler

Çiftlerle ya da ailelerle yapılan danışmanlık sürecinin giriş aşamasını oluşturan bazı aşamalar bulunmaktadır. Bunlar, telefonla ön görüşme, seans için zaman belirleme ya da üyelerin

bilgilendirilmesi (bilgilendirilmiş onam) gibi konuları içermektedir. Çift ya da aile danışmanlığı sürecinin geneli düşünüldüğünde hizmet alan aile türleri ya da çiftler değişse de temel bir başlangıç ritüelinden bahsetmenin mümkün olduğu söylenebilir (Sommers-Flanagan ve Sommers-Flanagan, 2018).

Başvuru sürecinde genellikle, çiftlerden daha istekli olan ilk başvuruyu yapmakta ya da bazen tersi durumlar da yaşanabilmektedir. Danışmanlık için arayan anneler, babalar veya diğer aile üyeleri, aile terapisinin doğası hakkında bilgiye sahip olmayabilirler. Bu nedenle, ilk telefon görüşmesinde aile terapisi hakkında küçük bir bilgilendirme danışanı daha iyi hissettirecektir. Bireysel görüşmelerde de olduğu gibi sürecin başında bilgilendirilmiş onama dair etik kuralları belirtmek elzemdir. Bu bilgilendirme her çift ya da aile üyesine yapılır ve herkesin onayına sunulur. Onaya sunulduktan sonra mutlak suretle onay alınmalıdır. Ailelerle çalışırken herkesin süreç boyunca eşit paylaşımda bulunması gerçek dışı olabilir ama ilk görüşmede her üyeyi ayrı ayrı duymak ve ele almak önemlidir. Bu nedenle, birçok uygulamacı için aynı evde yaşayan tüm aile üyeleriyle görüşerek sürece başlamak bir standart olarak kabul edilmektedir (Sommers-Flanagan ve Sommers-Flanagan, 2018). Üstelik, aile sistemi yönelimli çoğu terapist evde yaşayan herkesin ilk seansa gelmesi konusunda ısrarcıdır (Robbins ve diğerleri, 2007). İlk görüşmeye gelen aile üyelerini karşılama biçiminin ve ilk temasın nasıl olacağına uygulamacının dayandığı kuramsal yönelime ve kültürel bağlama göre farklılaşabilir. Örneğin, bazı kuramcılar bekleme odasında ilk olarak ailenin en genç üyelerine yönelmeyi vurgulamaktadır. Fiziksel çevre izin veriyorsa her aile üyesinin adını söyleyerek ayrı ayrı selamlayarak bir karşılama yapmak da önerilmektedir (Ford Sori ve Hecker, 2015; Sommers-Flanagan ve Sommers-Flanagan, 2018).

Çiftler ve aileler uzmanın davranışlarını inceleyerek de danışma süreci ve temel kurallar hakkında bilgi edinebilir. Bu nedenle aile danışmanının süreçte davranışlarıyla üyelere model olması önem arz etmektedir. En başta aile danışmanı randevu verirken herkesin görüşme ile ilgili bilgisi olduğuna emin olmalıdır. Bu ilk görüşmede yani telefonda verilen bilgileri çift ya da aile üyelerinin tamamıyla paylaşmak demektir. Bu bilgileri danışman açık bir şekilde üyelere yeniden ifade ederek danışmanlıkta üye ile danışman arasında sır olmayacağını modelleyebilir (Gladding, 2012). Daha açıklayıcı olması adına örnek bir giriş senaryosu aşağıda sunulmuştur.

Aile Danışmanı: İkinizle de görüştüğümüze sevindim. Sema, randevu için ilk olarak sen aradın ve bugün için görüşmeyi kararlaştırdık. Dolayısıyla Mikail'in bizim telefonda ne görüştüğümüzü bilmesi gerekli. Sema ikinizin de danışma almak konusunda hemfikir olduğunu ancak daha çok Sema'nın fikri olduğu belirtti. Hatırladığım kadarıyla geçen sene bir ayrılık yaşadığınızı ancak şu an yeniden görüşmek istediğinizi belirtti. Konuşmamızın tamamını anlamış mıyım Sema?

Sema: Evet, bunları konuştuk. Ama sadece bunlar değil başka nedenler de var...

Aile Danışmanı: (Bölüyor) Teşekkürler Sema. Bu noktada Mikail'in konuştuklarımızdan haberdar olmasını istiyorum ki paylaşımlar konusunda eşit olalım. Sizi buraya getiren konuları birkaç dakika içerisinde konuşacağız. Mikail anlattıklarım senin de bildiklerine uyuyor mu?

Mikail: Onun aradığını ve söylediklerini biliyorum doğru. Çözmemiz gereken şeyler var.

Aile Danışmanı: Teşekkürler Mikail. Benim bildiklerimi ikinizin de bilmesi önemli. Kişilerarası ilişkilerde yaşadığımız problemlerin nedeni iki yönlü olabileceği için çiftlerden birinin

bana söylediği sırları saklı tutmak benimsediğim bir kural değil. Nasıl çalışacağımız konusunda konuştuğuktan sonra her ikinize de sorunlu alanlar konusunda sorular yönelteceğim. Sizler için de uygunsa devam edelim mi?

Danışmanın bu şekilde bir açılış yapması etik kodlarda da belirtildiği gibi üye ile danışman arasında bireysel olarak sır tutulmayacağını açıkça modellemesini sağlayabilir. Aile danışmanının sürecin başında bireysel görüşme ya da bir üyenin sırlarını saklı tutma konusundaki yaklaşımı belirtmesi önemlidir. Çünkü, çiftler aile danışmanlığında üçgenleme denilen durumu sıklıkla sergilemektedirler. Üçgenleme, çift ilişkisinde bir üyenin çoğunlukla güç veya sempati için bir diğer tarafla bağlılık kurması olarak tanımlanmaktadır (Gale ve Muruthi, 2017). Çiftler arasında manipülatif bir eylem olarak tanımlanan üçgenleme, doğası gereği danışmanın aile üyelerinden birinin tarafında olduğunu izlenimini uyandırabilir. Üçgenleme çiftlerle bekleme odasında sohbet ederken bile gerçekleşebilir. Örneğin, ofis konumunun nasıl bulunduğu kimin yanlış yoldan geldiği ya da kimin ofisin konumunu başarılı bir biçimde bulduğu çiftlerin o anda çatışma yaşamalarına neden olabilir. Çatışan çiftlerle çalışırken hemen hemen söylediğiniz her şey size karşı kullanılabilir. Başka bir örnek olarak, çift danışmanlığına başvuru için arayan kişi danışmanın sempatisini kazanmak için bir girişimde bulunabilir. Bu noktada aile danışmanları telefon görüşmesinin başlangıcından itibaren arayan kişinin, danışmanın sempatisini veya desteğini kazanmayı deneyip denemediğine dikkat kesilmelidir. Aile danışmanının sürecin başından sonuna değin bazı bireylere odaklı konuşmalar yapmak yerine tüm aileyi kapsayan ve aile bireyleri arasındaki ilişkiyi referans alan paylaşımlarda bulunmasının daha işlevsel olacağı ifade edilebilir (Sommers-Flanagan ve Sommers-Flanagan, 2018). Buradan hareketle, tüm

üyelere yönelik eşit bir muamelemin başlangıçta önem arz ettiği ifade edilebilir.

Aile ya da çift danışmanlığında her bir üye için dengeyi korumak önemli bir konudur. Başka bir deyişle, danışma sürecinde aile danışmanı hem o an konuşan kişiye hem de diğerine aynı zamanda kulak verebilmelidir. Bu dikkat sözel ve sözel olmayan ipuçlarını da kapsamak üzere tam bir dengeyi hedeflemektedir. Danışmanın farkında olmadan üyeler arasında dengeyi koruyamadığı duruma ailede çocuğun seçeceği meslek konuşulurken danışmanın babaya yönelmesi örnek olabilir. Aile ya da çift danışmanının bu dengeyi koruma gayreti sürecin başından sonuna kadar devam etmesi beklenir. Psikolojik danışma sürecine yeni gelen çiftin gelme nedenlerini öğrenmeye çalışan bir aile danışmanı başlangıçtaki iletişimlerini etkin bir şekilde yapılandırarak tarzını ve yönelimini betimlemektedir. Buradan hareketle çiftlerden birinin sorununu diğerinden önde görmek sağlıklı bir modelleme olacaktır (Gergen, 2015; Shaw, 2015).

Aile çalışmalarında sık görülen bir durum olan “*tanımlanmış hasta*” ya da “*günah keçisi*” tanımını dikkate almak dengeyi korumak açısından önemlidir. Günah keçisi, ailenin bir üyesinin bütün aile problemlerinin bir nedeni olarak ön plana çıkması durumudur. Virginia Satir, ailede sorunlu bir bireyin aile içindeki düzensizliğe bir tepki olarak davrandığını ve gösterdiği tepkiler yoluyla ailenin sıkıntısını azaltmaya çalıştığına dikkat çeken bir uygulamacıdır. (Banmen, 2002). Benzer şekilde, Stratejik Aile Terapisinin öncüsü Haley (1980) ise aile üyeleri arasında etkileşimin *döngüsel* olduğunu ileri sürer. Diğer bir deyişle, ailede yaşanan bir problemin tek bir sorumlusunun olmadığını yaşanan problemin tüm aile üyeleriyle ilişkili olabileceğini ifade etmişti. Bu bilgi aile danışmanlığında her üyenin eşit paylaşımda bulunmasına dikkat etmenin de ötesini işaret

eder. İlk görüşmeden beri aile danışmanı her üyenin ailenin geri kalanı tarafından saldırılmadığı ve o kişinin günah keçisi yerine konmadığından bir iletişimde emin olmalıdır (Scher ve Kozłowska, 2011). Daha açık bir ifadeyle, aile danışmanının süreç boyunca danışanın aile üyeleri değil, üyeler arasındaki etkileşimlerin olduğu söylenebilir. Aile danışmanı süreç boyunca aile üyelerinin arasındaki etkileşimi yönlendiren kuralların ve sınırların tanımlanmasında aktif bir rol almalıdır. Sözel ve sözel olmayan ipuçlarını izlemek, aile üyeleri arasındaki iletişimi takip edebilmek çoğu kuramsal yönelim için kritiktir (Corey ve diğerleri, 2015). Bu bakış açısından hareketle, bir çok kuramcının belirttiği biçimde, aile danışmanı için aile üyelerinin kişisel ihtiyaçlarından çok, aile sisteminin ihtiyaçları ve *aile sisteminin işlevsel bir hale getirilmesi* önem kazanmaktadır.

Uygulayıcıların dayandığı kuramsal yönelimler farklılaşsa da çift veya aile danışmanlarının psikolojik destek sürecindeki en önemli rollerinden birinin çatışmaları çözmek değil çatışmaları yönetme becerilerini danışanlara kazandırmak olduğu ifade edilebilir (Gottman, 2008). Sistemik Aile Terapisi kuramının öncüsü Haley (1980) çatışma içeriğini ne tartışıldığı, çatışma sürecini ise nasıl tartışıldığı olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde Yalçın (2009) evlilik öncesi çift eğitimi üzerine yazdığı derleme çalışmasında yüksek düzeyde ilişki doyumu ile yeterli çatışma çözme becerileri arasındaki ilişkiye vurgu yapmıştır. Diğer bir deyişle, birçok ailenin ya da çiftin yaşadığı sorun ne tartıştıklarından çok nasıl tartıştıklarıyla ilişkilidir. Yardım almak için gelen aile ya da çiftlerin çoğunluğu yaşadıkları çatışmayı çözmelerini sağlayacak becerilere sahip olmadıkları için oradadır (Robbins ve diğerleri, 2007). Bu bağlamda bir yardım veren olarak uzman ilk seanslarda üyelerinin ne hakkında tartıştıklarının yanı sıra birbirleriyle nasıl tartıştıklarına dikkat etmelidir. Danışman üyelere müdahale etmeden ve süreci değiştirmeden onların açıkça bir

çatışmaya girmesine müsaade ederse işlevsiz çatışma yapıları seansta yeniden yaşanılacaktır (Sommers-Flanagan ve Sommers-Flanagan, 2018). Bu yapıları bozmak ve bireyleri yeni, farklı ve uyuma yönelik iletişim becerilerine yöneltmek bu şekilde mümkün olabilir. *Bu durumda danışman insanların seansta tartışmalarına ne kadar izin vermelidir?* sorusu önem teşkil etmektedir. Üyelerin birbirleriyle nasıl tartıştığına ya da kavga ettiğine göz atmak üyelerin ilişkilerine dair önemli ipuçları sunabilir. Ancak bu gözlem görece kısa olmalıdır ve uzman çift ya da aile sistemlerinin çatışma yaşadığı anları analitik bir gözle takip etmelidir. Ancak bu iş anlatıldığı kadar kolay olmayabilir. Danışman tarafından *basit* takip işini yapmak ve olanları özetlemek duyarlılık ve özen içermezse tehlikeli olabilir. Çünkü özellikle çiftler danışmanın bir partnerin tarafını tutup tutmadığı konusunda oldukça temkinlidir. Aile danışmasında belirli bir üyeye birlik oluşturmak hiçbir zaman dikkatsizce yapılmamalıdır (Scher ve Kozłowska, 2012).

Aile danışmanı, hizmet alan tüm aile üyelerinin haklarına ve iyi oluşlarına duyarlı olmalıdır (Larner, 2015). Bireysel danışmanlık bir kişi ile sınırlı iken aile danışmanlığında uzmanın hizmet verdiği birçok aile üyesi bulunabilir. Örneğin, bir aile ile yapılan görüşmede ebeveynler sürece dair memnuniyetlerini ifade ederken ailedeki ergen çocuklar süreçten ve sonuçtan memnun olmadıklarını beyan edebilir. Bu nedenle, aile danışmanı hizmet alan her bir üyenin ihtiyaçlarına ve isteklerine duyarlı olmalıdır (Hecker ve Murphy 2015). Bu nedenle, aile ya da çiftlerde yapılan görüşmelerde oturumu sonlandırmak ayrı bir dikkat gerektirir. Çünkü paylaşımda bulunan birey sayısı birden fazladır. Bir aile danışmanı süreci sonlandırırken, tüm aile üyelerinin hayatlarının seanstan sonra da birbiriyle kesişeceğine dikkat etmelidir. Bu nedenle uzmanın yapacağı kapanış yorumlarının kısa, güven verici ve iyimser olması önerilmektedir (Welfel, 2010; Corey, 2015). Son olarak, aile danışmanlığında önem arz eden bir diğer konu

seanslara düzenli katılımdır. Sürece dahil olan aile üyelerinin randevu planlaması yapılırken çalışma saatlerine uygun planlama yapılması ve tüm üyelere uyacak saat ve tarih planlaması yapmak oldukça zorlayıcı olabilmektedir. Bu nedenle uzman oturumların gerçekleşeceği zaman dilimi konusunda her bir üyenin görüşünü almalıdır.

Etik İkilem Çözme Süreci

Aile danışmanları topluma hizmet verirken referans alacakları mesleki kodların tanımlandığı birden çok kaynak bulunmaktadır. Bu kaynakların ilkinde Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneğinin (2011) yayınladığı Etik Kurallar kitapçığı örnek verilebilir. Benzer şekilde, aile danışmanları Türk Psikologlar Derneğinin sunduğu etik ilkelerden de yararlanabilir. Bunların haricinde American Association for Marriage and Family Therapy (AAMFT), American Counseling Association (ACA), International Association of Marriage and Family Counselors (IAMFC) ve American Psychological Association (APA) gibi mesleki derneklerin belirttiği mesleki kodlar da bulunmaktadır. Meslek derneklerinin paylaştığı kodların yanı sıra tüm bu etik kodları kapsayan meta-etik kodlar olarak tanımlanan etik ilkeler de aile danışmanlarına etik ikilem çözme sürecinde yardımcı olabilir. Aile danışmanları için meta etik ilkeler özerklik, zarar vermeme, yararlılık, sadakat ve adalet olarak tanımlanmıştır (Gladding, 2012).

Yukarıda açıklanan mesleki standartlar aile danışmanları için ideal standartları ifade etmektedir. Ancak uygulama esnasında yaşanan etik ikilemler karmaşık bir yapıya sahip olabilir. Bu nedenle, mesleki etik kodlar her ne kadar aile danışmanları için yol gösterici olsa da uygulamada yaşanan etik ikilemlerin çözülmesi uygulayıcılar için zorlayıcı ve karmaşık olabilir. Bu nedenle bu çalışmada örnek bir etik ikilem sunulmuş ve etik ikilemin nasıl çözüleceği basamak basamak detaylandırılmıştır. Etik ikilem çözme sürecindeki basamaklandırma belirlenirken Bond (2016) ile Knapp ve

Vandecreek (2010) yazarlarının görüşlerinden faydalanılmıştır. Alanda çalışan uygulamacılar aşağıdaki etik ikilem çözme sürecinde sunulan basamakları modelleyerek karşılaştıkları etik ikilemlere ilişkin olası çözüm yollarını üretebilir ve uygulayabilir.

Örnek Etik İkilem

Aile içi iletişim ve evlilik doyumu konularında sorunlar yaşayan Cemal Sürmez ve Suna Sürmez çiftinin psikolojik destek için sizlere başvurduğunu varsayın. Sürmez çifti sizinle birlikte 5 oturumluk bir süreç yürütmüştür. Seans ücretleri Suna Hanım tarafından karşılanmış ve psikolojik destek başvurma fikri Suna Hanım'a aittir. Çift süreç boyunca birbirlerine karşı eleştirel ve savunmacı bir tutuma sahip olmuşlardır. Süreç boyunca verdiğiniz ödevleri yerine getirmekte güçlük yaşamışlardır. Bununla birlikte, oturumlar ilerledikçe Sürmez çifti sabırsızlanmış ve bir değişimin olmadığından yakınmışlardır. Altıncı oturumdan önce Sürmez çifti sürece devam etmeme kararı almışlardır. Altı ay sonra Suna Hanım sizi aramış ve boşanma davası için kendisine tanıklık yapmanızı rica etmiştir. Suna Hanım'ın avukatı size boşanma duruşmalarında Suna Hanım adına bulunmanızı ve tanıklık etmenizi istemiştir. Siz bu durumun yasal olduğu kadar etik bir mesele olduğunun da farkındasınız. Geriye dönüp baktığınızda her şeyin etik olduğundan emin olmak istenebilir.

Yukarıda sunulan örnek olaya ilişkin etik ikilem çözme süreci aşağıda detaylandırılarak aktarılmıştır.

1.Basamak: İlk basamakta etik ikilemin tüm ayrıntılarıyla tanımlanmasına ihtiyaç vardır. Bu verilerin yansız bir şekilde toplanılması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, aile danışmanının hoşuna gitmeyecek olası ek bilgiler de etik ikilem sürecine dahil edilmelidir. Birinci basamakta aile danışmanının sorması gereken soru şudur: *Yaşanan bu etik ikilem kimin etik ikilemidir?* (Bond, 2016).

Etik ikilem danışmana ait bir etik ikilemdir. Çift ile beraber yürütülen beş haftalık bir süreç sonucunda üyelerin kendi istekleri doğrultusunda erken sonlandırma yaptıkları aktarılmıştır. Danışman süreçte erken sonlandırmanın nedenleri üzerine düşünülebilir. Bu erken sonlandırma danışmandan mı yoksa üyelerden mi kaynaklanmaktadır? Her iki durum için olası nedenler üzerine düşündükten sonra danışman süreçten yaklaşık altı ay sonra üyelerden birinin kendisi için uzman görüşü sunması talebiyle karşı karşıyadır. Bununla birlikte, aile danışmanı danışanlarıyla görüşmediği süreçte neler olduğuna dair de bilgi toplamak isteyebilir. Danışma süreci sonlandıktan sonra çift başka bir evlilik terapistiyle görüşüp boşanma kararı almış olabilir mi? Çiftlerin danışmanla yürüttükleri süreçte birbirlerine karşı geçimsiz oldukları aşıkardı. Ancak bu boşanma kararının üzerinde başka bir terapistin etkisi var mıdır?

2. Basamak: İlgili meslek örgütleri PDR-DER, AAMFT ve IAMFC' nin etik kodları incelenebilir. Bu etik kodlar yaşanan etik ikilemin çözümü için yol gösterici niteliktedir.

Türk PDR Derneğinin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Çalışanlar için Etik Kurallar (2011) kitapçığında yer alan Mesleki Sorumluluk ilkesi yaşanan etik ikilemle ilişkilidir. Ek olarak, AAMFT etik ilkelerinden ikinci etik ilke olan gizlilik bölümünde birinci madde konu ile ilgilidir. Son olarak, IAMFC Etik ilkelerinden Bölüm A: Psikolojik Danışma İlişkisi ve Danışan İyi-Oluşu bölümüne ait birinci, dokuzuncu, onuncu madde konu ile ilgilidir.

Mesleki derneklerin belirttiği etik kodlar ışığında aile danışmanının süreç boyunca garanti etmesi gereken konuların başında gizlilik gelmektedir. Ancak gizliliğin ihlal edilebileceği birtakım durumlar söz konusudur. Aile danışmanı bilirkişi rolüyle hukuk süreçlerine dahil olduğunda danışanlarının üstün yararlarını

gözetecek biçimde ilgili kurumlarla bilgi paylaşabilir. Aile danışmanının bu örnek olayda paylaşacağı bilgiler etik ikilemi oluşturan unsurlar arasındadır. Çünkü hem Cemal Bey hem de Suna Hanım geçmişte aile danışmanından hizmet almıştır. Aile danışmanı bu durumda her iki danışanına karşı mesleki olarak sorumludur.

3.Basamak: Bu basamakta özerklik, zarar vermeme, yararlılık, sadakat, adalet başlıklarıyla beş meta-etik ilke göz önünde tutularak hangi ilkelerin ihlal edildiğini ya da ihlalin birden çok olması durumunda hangilerinin öncelik taşıması gerektiği belirlenir. Konuyla ilgili psikolojik danışmanın bir literatür taraması yapması gerekmektedir.

Beş meta-etik ilkeden *zarar vermeme* ve *sadakat* yaşanan etik ikileme ilişkili ilkelerdir. Cemal Bey'in isteği uzun vadede Suna Hanım için zararlı olabilir. Danışmanın profesyonel rolü gereği hem Cemal Bey'e hem de Suna Hanım'a karşı sadakat (güven) sözü vardır. Bu durumda aile danışmanının boşanma sürecinde paylaşacağı bilgiler her iki danışanını da kapsayan şekilde olmalıdır. Cemal Bey tarafından kendisi lehine mahkemede şahitlik yapılması istenmektedir. Bu bağlamda danışman mahkemeye bir uzman görüşü sunmalıdır. Aile danışmanının uzman görüşü sunması mahkemede taraflardan birinin talebi üzerine ilgili alanda uzman bir meslek elemanının görüşünün alınmasıyla olmaktadır. Ancak aile danışmanın, boşanma kararıyla mahkemeye giden çiftin, yani iki üyenin de danışmanı olması etik bir sorun yaratmaktadır. Bu konuda literatürde danışmanın her iki üyenin çıkarlarını gözetmesi, üyelerden birinin tarafı olmamasıyla ilgili etik prensipler mevcuttur. Bununla birlikte, etik kodlarda da belirtildiği üzere danışman yasal konularda danışanlarının iyi oluşlarını korumak adına ilgili konuda gerektiği kadarıyla uzmanlık alanıyla sınırlı bilgi sunabilir.

4.Basamak: Bu basamakta ikilemin çözümünde kullanılabilir olası yollar türetilerek ortaya konması gerekmektedir.

- a) Danışanlar eğer başka bir uzmandan yardım almışlarsa meslektaş ile ilgili konuda konsültasyon yapmak
- b) Uzman görüşünün her iki üyenin çıkarlarını ve ihtiyaçlarını gözeterek şekilde, süreçte *aralarındaki ilişkinin kendi danışanı* olduğundan yola çıkarak, bir rapor hazırlayıp mahkemeye sunmak
- c) Çiftin eski danışanları olması sebebiyle konuyla ilgili kapsamlı bir rapor yazabilmesi için başka bir meslektaşına sevk etmek
- d) Suna Hanım'ın isteğini reddetmek

5. Basamak: Bu basamakta psikolojik danışman bir önceki aşamada elde ettiği çözüm yollarının olası sonuçları üzerinde durur.

- a) Bir önceki basamağa ilişkin a seçeneği, Sürmez çifti danışma almayı bıraktıktan sonra nasıl bir süreç içerisinde geçtiklerine dair aydınlatıcı fikirler sunabilir. Başka bir meslektaşla yapılacak konsültasyon aile danışmanının ek bilgilere sahip olmasını sağlayabilir.
- b) Danışman uzman görüşü raporunu yazmayı her iki üyenin menfaatini koruyacak şekilde hazırlaması halinde etik ilkelere ve yasal konulara uygun bir davranış sergilemiş olacaktır. Bir önceki basamağa ilişkin b seçeneği uygulanmadan önce her iki danışanın onayı alınmalıdır.
- c) Danışman eski danışanları olduğu için konuyla ilgili tarafsız kalamayacağı ve talebin her iki üyeden değil de sadece birinden gelmesi üzerine, iki üyenin de bilgisi dahilinde başka bir meslektaşına çifti sevk edebilir.

- d) Danışman Suna Hanım tarafından yöneltilen isteği reddedebilir. Bu reddin nedenini kendisine açıklayabilir. Mahkeme tarafından yazılı bir talep gelmesi halinde her iki danışanını da kapsayan bir görüş yazabileceğini ifade edebilir.

6. Basamak: Bu aşamada hareket planı gözden geçirilir. Duruma en uygun seçeneğin yeni etik ikilemler doğurup doğurmadığına bakılır. Seçilen yolun en uygun yol olup olmadığını belirlemek için şu soru sorulabilir: *“Başka bir aile danışmanı da bu etik ikilemi çözmek için aynı kararı verir miydi?”*. Bu aşamada verdiğiniz kararın yeni etik dışı davranışlara yol açabileceğini düşünüyorsanız en başa dönüp basamakları yeniden gözden geçirmeniz gerekmektedir. Verdiğiniz kararın yeni etik problemlere yol açmasının bir kaç nedeni olabilir. Etik ikilem başarılı bir biçimde tanımlanmamış olabilir. Diğer bir olasılık ise bir önceki basamakta belirlenen seçenekler arasındaki en doğru çözüm yolu seçilmemiş olabilir.

Seçenekler incelendiğinde en uygun çözüm yolunun üçüncü çözüm yolu olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda aile danışmanı çift terapisinin genelinde olduğu gibi bu aşamada da çifti yazacağı bilirkişi raporu hakkında bilgilendirmelidir. Hem Cemal Bey’in hem de Suna Hanım’ın rızası alındıktan sonra mahkemede görüşünü paylaşabilir. Cemal Bey aile danışmanı tarafından bilgilendirildikten sonra bu konuya olumsuz olarak yaklaşırsa aile danışmanı bir önceki basamağa dönerek diğer çözüm yollarına yönelmelidir. Burada dikkat edilmesi gereken mesleki kod aile danışmanının danışma hizmeti alan her iki danışana karşı da mesleki olarak sorumlu olduğudur. Bu sorumluluk telefonla ön görüşmeden başlayıp süreç sonuna ve hatta örnek olayda görüleceği üzere süreçten sonraya kadar devam etmektedir.

7. aşama: Bu basamakta seçilen etik ikilem çözme yolu bir hareket planı dahilinde uygulamaya geçirilmelidir.

Mahkemenin yazılı bir isteği olmadığı için kendisi de tanıklık yapmak istiyorsa aile danışmanı hem Suna Hanım'ın hem de Cemal Bey'in bilgisi dahilinde onaylarını alarak boşanma davasında görüş bildirebilir. Aile danışmanı kendisinden hizmet alan her iki üyenin de menfaatine kapsayacak bir biçimde hukuksal olarak sürece dahil olabilir.

Sonuç

Aile danışmanlığı alanı için etik ve yasal konular önemli meselelerdir. Aile danışmanların etik standartlar hakkında bilgiye sahip olmaması etiğe, yasal süreçlere ve profesyonelliğe aykırı davranmaları için bir mazeret olmamaktadır (Gladding, 2012).

Aile danışmanlarının mesleki uygulamaları değerlerinden tamamen arınık değildir. Herhangi bir etik mesele ile karşı karşıya gelen danışmanlar etik ilkelerin hangi değerleri temel aldıkları, yararlanabilecekleri kaynakları ve etik karar verme sürecine hakim olmaları gerekmektedir. Mesleki örgütlerin belirlemiş oldukları etik standartlar alanda karşılaşılan aksaklıklara getirilen çözümlerden elde edilen deneyimleri ifade etmektedir. Bu bağlamda etik ilkeler, sadece kitapların son bölümlerinde ya da gerektiğinde okunacak kurallar değil; bizzat danışmanlar tarafından içselleştirilecek mesleki prensiplerdir.

Geniş aile, parçalanmış aile ya da üvey aile gibi aile tanımları ne kadar farklılaşırsa farklılaşsın kültürlerarası bir biçimde aile danışmanlığı alanında yaygın olarak görülen birtakım etik sorunlar alanyazınında tanımlanmıştır. Örneğin, Gold (2018) ile Hecker ve Murphy (2015) çalışmalarında bazı ortak etik sorunları sekiz başlık altında topladıkları söylenebilir. Bunlar gizliliğin korunması, aileyi kavramsallaştırma, birden fazla paydaşla hedefler hakkında

müzakere etme, bilgilendirilmiş onamın her bir aile üyesine sunulması, üyelerden birinin sürece katılmayı reddetmesi, tüm aile üyelerinin çıkarlarını dengelemek, aile sınırlarını ele almak ve son olarak kültürel konulardır. Başka bir örnek olarak, Gladding (2012) aile danışmanlığı alanında yaygın olarak görülen etik sorunları gizlilik, toplumsal cinsiyet sorunları, danışan ve danışman arasındaki cinsel ilişki, kuramsal tekniklerin kullanımı, e-terapi ve çok kültürlülük başlıkları altında toplamıştır. Son örnek olarak ise Sommers-Flanagan (2018) en yaygın görülen etik çatışma alanlarında parasal konulara, cinselliğe ve üyeler arasındaki bağlılık düzeylerine vurgu yapmıştır. Bu çalışmada da mesleki etik ilkeler bağlamında aile danışmanlarının daha etkin görüşmeler yapabilmesi için uygulayıcılara pratik önerilerin sunulması amaçlanmıştır. Bu ana amaçtan hareketle aile danışmanlığı sürecindeki ayrıcalıklı zorluklara, aile danışmanlığı alanında çalışan uygulayıcılar için ortak etik görevlere ve temel prensiplere yer verilmiştir.

Mesleki kimlik, aile danışmanlarının haklarının korunmasını, eğitimlerinin geliştirilmesini ve toplum gözünde mesleki imajının yüksek olmasını sağlamaktadır. Bu doğrultuda mesleki etik ilkelere uygun olarak hizmet veren bir ruh sağlığı profesyonelinin meslek saygınlığını koruyacağı ve mesleki uygulamaların gelişimine katkı sunacağı söylenebilir. Sonuç olarak, aile danışmanları için mesleki etik kurallarının nihai amacı danışanları, çalıştıkları kurumu, mesleği ve en nihayetinde toplumu korumak olduğu ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, T. (2014). Boşanma davasında alınabilecek geçici hukuki korumalar veya hâkimin müdahalesi yoluyla çocuğun korunması kapsamında zorunlu arabuluculuk ve boşanma süreci (Aile) danışmanlığı. *Ankara Barosu Dergisi*, (4).
- Arcuri, A. (2015). Money matters: A case study of a therapist's and a family's joint enactment of monetary issues in family therapy. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, (36), 518–523. doi: 10.1002/anzf.1127
- Baltacı, G. (2010). *Aile danışmanlığı hizmetinden yararlanmak isteyen evli kadınların nitelikleri*. Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Banmen, J. (2002). Introduction: Virginia Satir Today. *Contemporary Family Therapy*, 24(1), 3-5. doi: 10.1023/A:1014302720012
- Bond, T. (2016). *Psikolojik danışmanlıkta etik ve yasal konular* (B. Yeşilyaprak, Çev.). Nobel Yayın Dağıtım.
- Corey, G., Corey, M.S., Corey, C. ve Callanan, P. (2015). *Issues and ethics in the helping profession*. (9th Ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Cengage Learning.
- Erdoğan, E. ve Aslan, S. (2022). Psikolojik danışmanlık, etik ve etik karar verme kavramları üzerine bir derleme., *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi.*, 6(2), 424-441. doi: 10.47525/ulasbid.1024054
- Ford Sori, C. ve Hecker, L.L. (2015). Ethical and legal considerations when counselling children and families. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, (36),450-464.
- Gale, J., Muruthi, B. (2017). Triangles and triangulation in family systems theory. In: Lebow, J., Chambers, A., Breunlin, D. (eds)

- Encyclopedia of Couple and Family Therapy. Springer, Cham. doi: 10.1007/978-3-319-15877-8_758-1
- Gergen, K. J. (2015). Relational Ethics in Therapeutic Practice. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 36(4), 409–418. doi:10.1002/anzf.1123
- Gladding, S.T., (2012) *Aile terapisi tarihi kuram ve uygulamaları*, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları
- Gold, J. M. (2018). Recognizing and resolving ethical issues: In counseling stepfamilies. *The Family Journal*, 1(26), 73–76
- Gottman, J. M. (2008). Gottman method couple therapy. *Clinical handbook of couple therapy*, 4(8), 138-164.
- Haley, J. (1980). *Problem-solving therapy: new strategies for effective family therapy*. Jossey-Bass Publisher
- Hecker, L.L. ve Murphy, M.J. (2015). Contemporary and emerging ethical issues in family therapy contemporary and emerging ethical issues in family therapy. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, (36), 467-479.
- Knapp, S.J. ve Vandecreek, L.D., (2010) *Psikologlar için Pratik Etik*, (M. Yılmaz, M. E. Sardoğan, T. F. Karahan ve S. Balcı Çelik, Çev.) , Mentis Yayınevi
- Larner, G. (2015). Ethical family therapy: speaking the language of the other. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 36(4), 434–449. doi:10.1002/anzf.1131
- Margolin, G. (1982). Ethical and legal considerations in marital and family therapy. *American Psychologist*, 37(7), 788-801
- Nazlı, S. (2020). *Evlilik ve Aile Psikolojik Danışmanlığı*. (1. Bs.). Ankara: Anı Yayıncılık
- Polat Uluocak, G. ve Bulut, I. (2011). Aile terapilerinin feminist teori açısından incelenmesi. *Aile ve Toplum* 7(24), s. 9-24.

- Robbins, M.S., Szapocznik, J. ve Pe'rez, G.A. (2007). Brief strategic family therapy. In: Kazantzis, N., LLAbate, L. (edt) Handbook of Homework Assignments in Psychotherapy. Springer, Boston, MA. doi: 10.1007/978-0-387-29681-4_9
- Scher, S., ve Kozlowska, K. (2012) Thinking, doing, and the ethics of family therapy, *The American Journal of Family Therapy*, 40(2), 97-114, doi: 10.1080/01926187.2011.633851
- Scher, S., ve Kozlowska, K. (2011). The clinician's voice and the limits of bioethics. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 32(1), 15–32.
- Shaw, E. (2015). Ethical Practice in Couple and Family Therapy: Negotiating Rocky Terrain. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 36(4), 504–517. doi:10.1002/anzf.1129
- Sommers-Flanagan, J. ve Sommers-Flanagan, R. (2018). *Klinik Görüşme*, (5. bs.) (G. Akbaş ve L. Korkmaz, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları. s. (487-524).
- Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2011). Psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlar için etik kurallar. Ankara.
- Welfel, E.R., (2010) *Ethics in Counseling and psychotherapy: standarts, research, and Emerging issues*, Brook/Cole
- Yalçın, İ. (2009), Evlilik Öncesi Çift Eğitimi Üzerine Bir Derleme Çalışması, *Kriz Dergisi*, 17(3), 9-22. doi: 10.501/Kriz_0000000302
- Yeşilyaprak, B. (2018). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığına giriş* (9.bs.) (B. Yeşilyaprak, Ed.) Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı Kuramdan Uygulamaya. Ankara: Pegem A s. (1-41).

Extended Abstract

This study aims to give practical advice to family counselors so they can do better interviews while still following professional ethics. In addition, this study presents the most challenging parts of family counseling, the most common ethical responsibilities, and the most important rules for people working in the family counseling field. Codes of ethics that tell family counselors how to act while doing their jobs show what the best standards are. However, ethical dilemmas experienced during implementation can have a complex structure. Therefore, although professional, ethical codes guide family counselors, resolving ethical dilemmas can be challenging or complex. In this context, it can be said that there is a need for studies that explain how ethical dilemmas can be handled and resolved. Based on this need, this study gives an example of an ethical dilemma and shows step-by-step how to solve the dilemma. In light of what has been reported in this study, practitioners can model the steps in the ethical dilemma process and try out possible solutions to their dilemmas. Professional identity ensures that family counselors' rights are protected and their professional image improves. In this direction, a practitioner who works according to professional and ethical standards will protect his professional dignity and help develop professional practices. As a result, the ultimate purpose of professional, ethical rules for family counselors is to protect the clients first, then the institution they work for, and finally, society.

Yazarlar Hakkında / About Authors

Adem Kantar, Erzurum Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü,
adem.kantar@erzurum.edu.tr

Hikmet Ezgi Yılmaz, Türkiye Yeşilay Cemiyeti, Yeşilay Danışmanlık Merkezi,
ezgi.yilmaz@yesilay.org.tr

Adem Kantar, Erzurum Technical University, Department of Psychology,
adem.kantar@erzurum.edu.tr

Hikmet Ezgi Yılmaz, Turkish Green Crescent Society, Green Crescent Counseling Center,
ezgi.yilmaz@yesilay.org.tr

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazarlar tarafından çıkar çatışmasının olmadığı rapor edilmiştir.

The authors reported no conflict of interest.

Fonlama / Funding

Herhangi bir fon desteği alınmamıştır.

No funding has been received.

ORCID

Adem KANTAR <http://orcid.org/0000-0001-8486-9376>

Hikmet Ezgi YILMAZ <http://orcid.org/0000-0001-6633-5696>